

**แผนปฏิบัติการด้านการยกระดับ
ความสามารถทางการแข่งขัน
ทางการศึกษาของประเทศไทย
ให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล
(พ.ศ. 2568 – 2570)**

**สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ**

แผนปฏิบัติการ
ด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขัน
ทางการศึกษาของประเทศไทย
ให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล
(พ.ศ. 2568 – 2570)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 ชื่อของแผน	1
ส่วนที่ 2 ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามนโยบายของมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560	1
ส่วนที่ 3 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ	2
ส่วนที่ 4 สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขัน ทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล (พ.ศ. 2568 – 2570)	3
4.1 การประเมินสถานการณ์ ปัญหา และความจำเป็นของแผนฯ	3
4.1.1 ที่มาและความสำคัญ	3
4.1.2 สภาพการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลก	5
(1) วิถีโลกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ	5
(2) การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ	6
(3) เป้าหมายที่ 4 การศึกษาของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (วาระการศึกษา 2030)	6
(4) วิฤตการณ์โลกด้านการศึกษา	7
(5) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาความเป็นพลเมืองโลก	9
(6) การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวในโลกที่มีความผันผวน (VUCA world)	10
(7) ความก้าวหน้าต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อ 4 ด้านการศึกษา	10
(8) แนวโน้มภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกด้านการศึกษา	11
(9) ความก้าวหน้าต่อการบรรลุเป้าหมายวาระการพัฒนา วาระ 2030 (พ.ศ. 2573) ปี 2564 ของสถาบันทางสถิติของยูเนสโก (UIS)	11
(10) รายงานการทบทวนความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา 2030 ในเอเชียแปซิฟิก ระยะ 5 ปี ระหว่างปี 2015-2020 (พ.ศ. 2558-2563)	12
(11) โอกาสของประเทศในเอเชียแปซิฟิกต่อการบรรลุเป้าหมายที่ 4 SDG	13
(12) ความท้าทายที่สำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการศึกษาวาระ 2030	14
(13) แนวโน้มสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทย	16
4.1.3 บริบทที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา	16
(1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	17
(2) ปัจจัยด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม	18
(2.1) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม	18

	หน้า
(2.2) โครงสร้างประชากร	19
(2.3) ความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง	20
(3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม	20
(3.1) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และการคิดแบบมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ของเยาวชน	21
(3.2) พฤติกรรมติดเกม	21
(4) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	22
(5) ปัจจัยด้านการเมือง นโยบาย และกฎหมาย	23
(5.1) การโยกย้ายถิ่น	23
(5.2) การบริหารจัดการภาครัฐ	24
(5.3) สิทธิทางการศึกษา	24
4.1.4 ผลการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา IMD 2024	25
4.1.5 ผลการทดสอบ PISA 2022	30
4.1.6 ผลการดำเนินการที่ผ่านมา	34
(1) การระดมความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	35
(2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	36
(2.1) ข้อค้นพบเชิงนโยบายและข้อสังเกต	37
(2.2) ข้อเสนอ	37
(2.2.1) กลุ่มครูและผู้บริหารสถานศึกษา	37
● ปัญหาในการยกระดับผลการทดสอบ PISA	37
● ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA	38
(2.2.2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา	38
● ความท้าทายในการยกระดับผลการทดสอบ PISA	38
● ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA	39
(2.2.3) กลุ่มผู้เรียน ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	39
● ข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผลการทดสอบ PISA	39
● ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA	39
(2.3) มาตรการเพื่อยกระดับผลการทดสอบ PISA 2025	40

	หน้า
4.2 ภาพรวมของแผนปฏิบัติการ	41
4.2.1 วัตถุประสงค์	41
4.2.2 เป้าหมายและตัวชี้วัด	41
4.3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน	41
ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล	41
ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานสากลเพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมโลกใหม่	42
ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากร และบูรณาการระบบฐานข้อมูล ทางการศึกษาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา ของประเทศ	42
ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษา ให้มีมาตรฐานในระดับสากล	43
ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การพัฒนาองค์ความรู้ การสื่อสารสร้างความเข้าใจ และการเสริมพลัง ภาคส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาสู่มาตรฐานสากล	43
4.4 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์	44

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันภาพรวมและด้านการศึกษา ของประเทศไทย ปี 2567 ในรายงาน IMD World Competitiveness Yearbook (WCY)	26
ตารางที่ 2 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษามีอันดับดีขึ้นของประเทศไทย ปี 2567 (6 ตัวชี้วัด)	27
ตารางที่ 3 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษามีอันดับแย่ลงของประเทศไทย ปี 2567 (9 ตัวชี้วัด)	28
ตารางที่ 4 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษามีอันดับเท่าเดิมของประเทศไทย ปี 2567 (4 ตัวชี้วัด)	29
ตารางที่ 5 ผลการทดสอบ PISA 2022	31
ตารางที่ 6 จำแนกผลการสอบ PISA 2022 ตามกลุ่มโรงเรียน	32
ตารางที่ 7 การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	36
ตารางที่ 8 แผนการดำเนินงาน จำแนกตามยุทธศาสตร์	44

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แนวโน้มคะแนนผลการทดสอบ PISA ปี 2000 – 2022	32
แผนภาพที่ 2 ร้อยละของนักเรียนไทยที่มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์ในแต่ละระดับ ของโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน PISA 2022	33
แผนภาพที่ 3 ร้อยละของนักเรียนไทยที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ในแต่ละระดับ ของโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน PISA 2022	33
แผนภาพที่ 4 ร้อยละของนักเรียนไทยที่มีความสามารถทางการอ่านในแต่ละระดับ ของโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน PISA 2022	34

แผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มี มาตรฐานเทียบเท่าสากล (พ.ศ. 2568 – 2570)

ส่วนที่ 1 ชื่อของแผน

แผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทย
ให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล (พ.ศ. 2568 – 2570)

ส่วนที่ 2 ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามนโยบายของมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560

2.1 ยุทธศาสตร์ชาติ (แผนระดับที่ 1)

- 1) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้าน การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (หลัก)
- 2) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้าน การสร้างความสามารถในการแข่งขัน (รอง)
- 3) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้าน การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (รอง)

2.2 แผนระดับ 2 (เฉพาะที่เกี่ยวข้อง)

2.2.1 แผนระดับที่ 2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

ประเด็น การพัฒนาการเรียนรู้ (หลัก)

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บท คนไทยมีการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลเพิ่มขึ้น มีทักษะที่จำเป็นของโลกศตวรรษที่ 21 สามารถแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตัวชี้วัด ความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้านการศึกษาอยู่ในอันดับที่ 40 ภายในปี 2570

แผนย่อยของแผนแม่บท การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

เป้าหมายของแผนย่อยฯ คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน มีทักษะการเรียนรู้ และทักษะที่จำเป็นของโลกศตวรรษที่ 21 สามารถเข้าถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตดีขึ้น

ตัวชี้วัด สัดส่วนนักเรียนระดับชั้น ม.3 ที่มีผลการทดสอบ O-NET ร้อยละ 50 ขึ้นไปของคะแนนเต็ม ใน 4 วิชาหลัก ต่อจำนวนนักเรียนระดับชั้น ม.3 ที่เข้ารับการทดสอบ ได้แก่ (1) ภาษาไทย (2) ภาษาอังกฤษ (3) คณิตศาสตร์ (4) วิทยาศาสตร์ ภายในปี 2570 มีค่า 85, 10, 10, 10 ตามลำดับ

ประเด็น การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (รอง)

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บท คนไทยทุกช่วงวัยมีคุณภาพเพิ่มขึ้น ได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 รักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตัวชี้วัด ดัชนีการพัฒนามนุษย์ มีค่าไม่น้อยกว่า 0.82 ภายในปี 2570

แผนย่อยของแผนแม่บทฯ การพัฒนาช่วงวัยเรียน/วัยรุ่น

เป้าหมายของแผนย่อยฯ วัยเรียน/วัยรุ่น มีความรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 ครบถ้วน รู้จักคิด วิเคราะห์ รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต ดีขึ้น

ตัวชี้วัดของแผนย่อยฯ ความสามารถในการแข่งขันการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านทักษะแรงงานในอนาคต มีคะแนนไม่น้อยกว่า 70 ภายในปี 2570

2.2.2 แผนระดับที่ 2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13

เป้าหมายหลัก การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่

ตัวชี้วัด ดัชนีความก้าวหน้าของคน ค่า 0.7209 ภายในปี 2570

หมุดหมาย ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต

เป้าหมาย คนไทยได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในทุกช่วงวัย มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ มีคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมฉับพลันของโลก สามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

ตัวชี้วัด : ร้อยละของนักเรียนที่มีสมรรถนะจากการประเมิน PISA ไม่ถึงระดับพื้นฐานของทั้ง 3 วิชาในแต่ละกลุ่มโรงเรียนลดลงร้อยละ 8 เมื่อสิ้นสุดแผน

ส่วนที่ 3

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ

เป้าหมายที่ 4 : สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายย่อย 4.1 สร้างหลักประกันว่าเด็กชายและเด็กหญิงทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และไม่มีค่าใช้จ่าย นำไปสู่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ภายในปี พ.ศ. 2573

เป้าหมายย่อย 4.4 เพิ่มจำนวนเยาวชนและผู้ใหญ่ที่มีทักษะที่เกี่ยวข้องจำเป็น รวมถึงทักษะทางด้านเทคนิคและอาชีพสำหรับการจ้างงาน การมีงานที่มีคุณค่า และการเป็นผู้ประกอบการ ภายในปี พ.ศ. 2573

เป้าหมายย่อย 4.6 สร้างหลักประกันว่าเยาวชนทุกคนและผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิงในสัดส่วนสูง สามารถอ่านออกเขียนได้และคำนวณได้ ภายในปี พ.ศ. 2573

ส่วนที่ 4

สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา ของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล (พ.ศ. 2568 – 2570)

4.1 การประเมินสถานการณ์ ปัญหา และความจำเป็นของแผนฯ

4.1.1 ที่มาและความสำคัญ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่อการจัดทำนโยบายทางการศึกษาของชาติ คือกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว และการไหลบ่าของเทคโนโลยีที่เชื่อมโลกเข้าด้วยกันอย่างไร้พรมแดน สิ่งดังกล่าวได้ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ต้องเร่งปรับตัว เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศตนให้ทัดเทียมนานาประเทศ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้คน การบูรณาการเทคโนโลยีในทุกมิติของสังคมได้เพิ่มการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น เปิดโอกาสในการสร้างธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคม และได้นำพาประเทศสู่การพัฒนาและแข่งขันในเวทีโลกที่รุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนการจัดการศึกษาจึงต้องตอบสนองและรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างทันสถานการณ์ และสร้างสมรรถนะและความสามารถในการแข่งขันทางการศึกษาให้สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติเพื่อรองรับโลกยุคใหม่มีลักษณะผันผวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือ VUCA World¹ ที่ก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาประเทศตามบริบทของแต่ละประเทศเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของพลเมืองให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก ด้วยเหตุนี้ หลายหน่วยงานและองค์กรในระดับสากลจึงได้สร้างดัชนีตัวชี้วัดขึ้นมาเพื่อประเมินความสามารถทางด้านต่าง ๆ ของประเทศ และการศึกษาเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่ใช้ในการประเมินความสามารถ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศมีความสามารถในการประเมินสมรรถนะระดับทางการแข่งขันของประเทศตน

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการศึกษามาโดยตลอด โดยได้มีการกำหนดนโยบายและแผนการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐได้มีการลงทุนทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ผลลัพธ์ทางการศึกษาของประเทศไทยกลับไม่เป็นไปตามความคาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ พบว่า สมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยด้อยกว่าหลายประเทศอย่างชัดเจน อาทิ ผลการจัดอันดับขององค์การระหว่างประเทศ เช่น International Institute for Management Development (IMD) ได้จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันเฉพาะประเทศในกลุ่มรายได้สูงและปานกลาง ปี 2567 ผลปรากฏว่า ปี 2024 ประเทศไทยมีอันดับภาพรวมอยู่ที่ 25 จาก 67 ประเทศ ประเทศในเอเชียที่ได้อันดับสูง (ดี) กว่าไทย คือ สิงคโปร์ (อันดับ 1) ฮองกง (อันดับ 5) ไต้หวัน (อันดับ 8) จีน (อันดับ 14) และ เกาหลี (อันดับ 20) โดยสิ่งที่เป็นประเด็นห่วงใย คือ ผลการจัดอันดับด้านการศึกษาซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่อยู่ในหมวดโครงสร้างพื้นฐาน ไทยได้คะแนนต่ำที่สุด และเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ เช่น ศักยภาพทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพการบริการ ประสิทธิภาพทางธุรกิจ เมื่อแยกเฉพาะเรื่องสมรรถนะด้านการศึกษา ไทยอยู่อันดับที่ 54 สิ่งเหล่านี้ ได้ตอกย้ำถึงความสำคัญและความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา

¹ VUCA World คือ - Volatility คือ ความผันผวนสูง การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว สถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง และรวดเร็ว ไม่สามารถคาดเดาหรือทำนายได้ U-Uncertainty คือ สภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง คาดการณ์ได้ยาก ขาดความชัดเจน ไม่สามารถหาข้อมูลที่ชัดเจนมายืนยันในแต่ละสถานการณ์ได้ C-Complexity คือ ความซับซ้อนเชิงระบบ ที่มากขึ้นเรื่อย ๆ มีปัจจัยมากมายซึ่งซับซ้อนยากต่อการตัดสินใจ A-Ambiguity คือ ความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไม่สามารถคาดเดาผลที่จะเกิดขึ้นได้ชัดเจน

ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาทางการศึกษา และพลิกโฉมกระบวนการเรียนรู้อย่างเร่งด่วน ด้วยการกำหนดนโยบายระบบการศึกษาของชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง มีความถูกต้องทันสมัย รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างครบถ้วนและอย่างรอบด้านทุกมิติ ดังนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้ดำเนินการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษาทั้งในระดับภาพรวมของประเทศ และวิเคราะห์สมรรถนะความสามารถทางการแข่งขันทางด้านการศึกษาเปรียบเทียบกับนานาชาติที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษาในระดับภาพรวมของประเทศนั้น ได้นำข้อมูลสถิติทางการศึกษามาใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ ขณะที่การวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถทางการแข่งขันทางด้านการศึกษากับนานาชาติ เป็นการวิเคราะห์ผ่านดัชนีการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันที่จัดทำขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ (IMD) สภาเศรษฐกิจโลก (WEF) ธนาคารโลก (World Bank) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ทั้งนี้ การศึกษาวิเคราะห์ในทั้ง 2 รูปแบบนี้ ทำให้ได้ผลลัพธ์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาของผู้บริหารการศึกษาในหน่วยงานต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ผลการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่สะท้อนออกมาในรูปของตัวเลขสถิติต่าง ๆ ผลการประเมิน และการจัดอันดับต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศสะท้อนให้เห็นว่า **ประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในการจัดการศึกษาทั้งในด้านคุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ประสิทธิภาพการศึกษา และการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น**

ด้านคุณภาพการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนจากการทดสอบระดับชาติ อาทิ การทดสอบ O - NET และจากผลการจัดอันดับที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาในระดับนานาชาติของหน่วยงานในต่างประเทศ อาทิ PISA ยังอยู่ในระดับต่ำ

ด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มีเด็กเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพด้วยข้อจำกัดหลายประการ สะท้อนให้เห็นได้จากการที่โรงเรียนขนาดใหญ่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลมีทรัพยากรไม่เพียงพอในการจัดการศึกษา (อัตราการเข้าเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ)

ด้านประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ประเทศไทยลงทุนทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก เห็นได้จากสัดส่วนงบประมาณทางการศึกษาเปรียบเทียบกับงบประมาณรายจ่ายประจำปีในแต่ละปีงบประมาณ เป็นตัวเลขที่ใกล้เคียงกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนกลับไม่เป็นไปตามจำนวนงบประมาณที่จัดสรรลงไป

ด้านการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาบางส่วนมีทักษะและสมรรถนะไม่ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและความสามารถในการแข่งขันของประเทศเป็นอย่างมาก โดยเห็นได้จาก ผลการจัดอันดับขององค์การระหว่างประเทศ เช่น International Institute for Management Development (IMD) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

จากสถานการณ์ทางการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า การนำพาประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ สมรรถนะ และสถานการณ์ทางการศึกษาของประเทศไทยที่มีความน่าเชื่อถือบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนทุกมิติ และให้ความสำคัญกับแนวโน้มการจัดการศึกษาประเด็นสำคัญทางการศึกษา และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเวทีโลก เพื่อทราบถึงตำแหน่งทางการศึกษาของประเทศไทยในระดับสากล ทั้งนี้ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต้องใช้ระเบียบวิธีที่ได้มาตรฐานและถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการศึกษามีความถูกต้อง ครบถ้วน เชื่อถือได้ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ รวมทั้งสามารถต่อยอดไปสู่การคาดการณ์อนาคตทางการศึกษาของประเทศไทย และการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเห็นผลเป็นรูปธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยกลุ่มวิเคราะห์สภาการศึกษา สำนักงานประเมินผลการจัดการศึกษา จึงได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล (พ.ศ. 2568 – 2570) เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้บูรณาการการทำงาน และร่วมมือกันในการพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก

4.1.2 สภาวะการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลก

สังคมโลกในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เปลี่ยนโลกสู่ยุคดิจิทัล ได้ทำให้โลกเชื่อมต่อกันอย่างไร้พรมแดน ผู้คนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนภายใต้สังคมที่เปลี่ยนแปลง เป็นโลกแห่งการแข่งขัน และการปรับตัวเข้าสู่สภาวะแวดล้อมโลกใหม่ ที่ส่งผลต่อการพลิกโฉมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน และรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

(1) **วิกฤติโลกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ** เป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ส่งผลให้ประชาคมโลกต้องผนึกกำลังกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน ความล้มเหลวในการลดและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สภาพอากาศที่รุนแรง ภัยธรรมชาติ อันตรายจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการล่มสลายของระบบนิเวศ และวิกฤตการณ์น้ำ ตั้งแต่ปี 2548 ถึง 2558 ได้สร้างความเสียหาย 1.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ และส่งผลกระทบต่อผู้คน 1.7 พันล้านคนทั่วโลก² ภัยพิบัติทางธรรมชาติมากกว่าร้อยละ 90 เกี่ยวข้องกับน้ำและสภาพอากาศ สร้างความแปรปรวนของทรัพยากรน้ำ ทั้งปริมาณและคุณภาพ และความต้องการน้ำที่เพิ่มขึ้นในทุกภาคส่วน ซึ่งจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ตามที่นายอันโตนิโอ กูเตอร์เรส เลขาธิการสหประชาชาติได้กล่าวว่า “อุณหภูมิในเดือนกรกฎาคม 2566 แสดงให้เห็นว่าโลกได้ผ่านจากยุคโลกร้อน (global warming) ไปสู่ “ยุคที่โลกเดือด” (global boiling)”³ และประเทศทั่วโลกจะต้องลดภาวะโลกร้อนโดยเร่งด่วนทันที ตามความตกลงปารีส (Paris Agreement) ด้านสภาพอากาศปี 2015⁴

ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก่อเกิดความแตกแยกทางสังคมที่บั่นทอนความสามัคคี ความไว้วางใจ และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รวมถึง ปัญหาสังคมด้านความเหลื่อมล้ำ และโอกาสการเข้าถึงการศึกษาของประชาชนยังคงปรากฏอยู่ในทุกภูมิภาคของโลก ผู้คนหลายล้านคนยังคงไม่ได้รับสิทธิทางการศึกษา และโอกาสทางการเรียนรู้ของนักเรียนทั่วโลกยังคงมีความไม่เท่าเทียมกัน องค์การยูเนสโกได้ให้ข้อมูลว่า “เด็ก ผู้ใหญ่ และเยาวชน 1 ใน 5 ทั่วโลกถูกกีดกันจากการได้รับศึกษาโดยสิ้นเชิง โดยที่ความยากจน สถานที่ เพศ ภาษา ความทุพพลภาพ ขาดพันธุ์ ศาสนา การย้ายถิ่นฐาน หรือสถานะการพลัดถิ่น เป็นปัจจัยที่ยังคงจำกัดโอกาสของผู้เรียน โดยมีเด็กเกือบร้อยละ 40 ของโลกที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาในภาษาที่พวกเขาเข้าใจได้ และเด็กพิการที่ยังคงถูกกีดกันไม่ให้เข้าโรงเรียน⁵

² 41 C/5 Approved Natural Sciences อ่านเพิ่มเติม 2022-2025 Approved Programme and Budget, First biennium 2022-2023, 41 C/5 องค์การยูเนสโก หน้า 84

³ อ่านเพิ่มเติม U.N. chief Antonio Guterres warns Earth in ‘era of global boiling’ July 27, 2023 United Nations

⁴ “ความตกลงปารีส” มุ่งเน้นให้ประเทศภาคีร่วมมือกันตอบสนองต่อภัยคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกในศตวรรษนี้ให้ต่ำกว่า 2 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม และพยายามรักษาระดับการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เกิน 1.5 องศาเซลเซียส ครอบคลุมในเรื่องของการลดก๊าซเรือนกระจก การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โครงสร้างทางการเงิน กลไกการสร้างความรู้ โปร่งใส การทบทวนการดำเนินงานระดับโลก และการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

⁵ 2022-2025 Approved Programme and Budget, First biennium 2022-2023, 41 C/5 องค์การยูเนสโก หน้า 49 จาก <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380868>

(2) การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประชาคมโลกได้มุ่งมั่นผนึกความร่วมมือกันภายใต้ข้อตกลงและเป้าหมายการพัฒนาเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ พ.ศ. 2543 ตามด้วยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลกสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ให้บรรลุผลภายใน พ.ศ. 2573 โดยมี 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย 169 เป้าหมายย่อย มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกัน มี 247 ตัวชี้วัด ในการติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่จัดกลุ่มตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน 5 มิติ คือ 1) การพัฒนาคน (People) เพื่อการจัดปัญหาความยากจน ความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 2) สิ่งแวดล้อม (Planet) เพื่อการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ เพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป 3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี และสอดคล้องกับธรรมชาติ 4) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก และ 5) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน⁶ โดยการพัฒนามิติต่าง ๆ ข้างต้น ได้นำมาใช้เป็นแนวทางให้แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกันเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัย ดำรงไว้ซึ่งสิทธิ และความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนบนโลกที่ผาสุกและเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

หลักการสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ คือ “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” โดยในประเทศไทย ทีมสหประชาชาติประจำประเทศไทยได้ลงนามกับรัฐบาลไทยภายใต้กรอบความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน วาระปี พ.ศ. 2565-2569 (UNSDCF)⁷ เมื่อเดือนมกราคม 2565 เพื่อสนับสนุนให้ไทยบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใน พ.ศ. 2573 และบรรลุวิสัยทัศน์ในการพลิกโฉมประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายสู่ประเทศที่มีเศรษฐกิจมูลค่าสูง การพัฒนาทุนมนุษย์ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่อิงหลักการของสหประชาชาติโดยจะ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” หลักสิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาคทางเพศ หลักความยั่งยืน และหลักภูมิคุ้มกันต่อภัยวิกฤต ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของประเทศไทย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13⁸

(3) เป้าหมายที่ 4 การศึกษาของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (วาระการศึกษา 2030)

ประชาคมโลกตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ การเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงจะช่วยยกระดับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดช่องว่างทางสังคม สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ผู้นำการศึกษาจึงได้ให้การรับรองวาระการศึกษา 2030 ซึ่งปรากฏอยู่ในเป้าหมายที่ 4 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างหลักประกันในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและครอบคลุม ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) เป้าหมายดังกล่าวเป็นวาระโลกและเป็นแนวทางจัดการด้านการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

⁶ เกี่ยวกับ SDG อ่านเพิ่มเติม <https://sdgs.nesdc.go.th/-sdgs/>

⁷ อ่านเพิ่มเติม กรอบความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทย <https://thailand.un.org/sites/default/files/2022-08/20220823-CF-Eng-Signed.pdf>

⁸ “งานของเราเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย” อ่านเพิ่มเติม <https://thailand.un.org/th/sdgs>

(4) วิฤตการณ์โลกด้านการศึกษา

หลายทศวรรษที่ผ่านมา การจัดการศึกษาทั่วโลกมีการพัฒนาอย่างขยายตัวส่งผลต่อการเข้าถึงการศึกษาของประชาชนเพิ่มขึ้น รวมถึงการส่งเสริมสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าทางสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ยังคงมีเด็กเปราะบางหลายร้อยล้านคนและผู้ใหญ่อีกจำนวนมากที่ถูกกีดกันโอกาสทางการศึกษา ในขณะที่เด็กนับล้านไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อการที่จะไม่บรรลุเป้าหมายของวาระการศึกษา 2030 อันเป็นผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของโลก เช่น การเร่งปรับตัวให้เข้ากับยุคดิจิทัลที่ซับซ้อน หรือการที่ประชากรโลกต้องเผชิญวิกฤตสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม สุขภาพ รวมถึงภัยจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ยังคงส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงปัจจุบัน รายงานการประชุมระดับผู้นำว่าด้วยการพลิกโฉมการศึกษา เมื่อปี 2022 (พ.ศ. 2565) สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตทางการศึกษาที่โลกกำลังเผชิญ โดยระบุว่าประชากรหนุ่มสาวและผู้ใหญ่น้อยกว่า 763 ล้านคนในโลก ยังขาดทักษะพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้ เด็กและเยาวชนจำนวน 244 ล้านคนไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน

(4.1) ผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีผลต่อการศึกษา

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา นับว่าเป็นการพลิกโฉมการศึกษาที่สำคัญ อุตสาหกรรมเทคโนโลยีการศึกษาได้เกิดขึ้นมากมายโดยมุ่งเน้นการพัฒนาและการเผยแพร่ข้อมูลการศึกษา ระบบการจัดการเรียนรู้ แอปพลิเคชันภาษา ความจริงเสริมและความจริงเสมือน การสอนส่วนบุคคลและการทดสอบ รวมถึงความก้าวหน้าในปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เพิ่มพลังของเทคโนโลยีที่มีต่อการศึกษามากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การคาดการณ์ว่าเทคโนโลยีสามารถเข้ามาแทนที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในการศึกษาได้ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ผู้เรียน ผู้สอน และสถาบันต่าง ๆ ได้นำเครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลาย เห็นได้จากจำนวนนักเรียนในหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดขนาดใหญ่ Massive Open Online Course (MOOCs) เพิ่มขึ้นเป็น 220 ล้านคนใน พ.ศ. 2564⁹ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาและการเรียนรู้มากมาย กว่า 170 ประเทศ ได้จัดทำหลักสูตรออนไลน์และรายการทีวี/วิทยุเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และได้รับการตอบสนองในวงกว้างอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ส่งผลต่อการเร่งนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาทั่วทั้งระบบ รวมถึงความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลทั้งในมิติด้านเทคนิค และความสามารถของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามมากขึ้น ผลปรากฏว่า 1 ใน 3 ของนักเรียนยังคงไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ทางไกลได้ โดยนักเรียน 826 ล้านคนไม่สามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์ภายในครัวเรือน และนักเรียน 706 ล้านคนไม่มีอินเทอร์เน็ตที่บ้าน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนต่อการสร้างความต่อเนื่องในการเรียนรู้ โดยเพิ่มความสามารถของเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นของระบบการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างจินตนาการใหม่เกี่ยวกับอนาคตทางการศึกษา และวิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ ด้วย¹⁰

รายงานประเมินผลการติดตามผลการศึกษาทั่วโลก ปี 2566 ได้สะท้อนความจริงว่า แม้ประเทศต่าง ๆ ได้ทุ่มเทความสนใจให้กับเทคโนโลยีในการศึกษามากกว่าการพัฒนาห้องเรียน ครู และตำราเรียนสำหรับเด็กทุกคน แต่พบว่า การศึกษาในประเทศที่มีรายได้น้อยและปานกลาง ยังคงมีประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้ได้ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มโลกว่าประเทศต่าง ๆ ยังห่างไกลจากการบรรลุเป้าหมายการศึกษาของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในปี 2573 เนื่องจากปัจจุบัน หลายประเทศยังคงมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีในช่วงการปิดโรงเรียนเพราะภัยจากโรคโควิด 19 โดยนักเรียนมากกว่า 1 พันล้านคนมีโอกาสรู้จากการศึกษาทางไกล ทว่ายังคงมีนักเรียนอย่างน้อยห้าร้อยล้านคน หรือร้อยละ 31 ของนักเรียนทั่วโลก และคิดเป็นร้อยละ 72 ของคนยากจนที่สุดที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียน¹¹ นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีมาใช้โดยปราศจาก

⁹ รายงานติดตามผลการศึกษาทั่วโลก ปี 2023 “Technology in Education” บทสรุป หน้า 11 <https://www.unesco.org/gem-report/en>

¹⁰ 2022-2025 Approved Programme and Budget First biennium 2022-2023 หน้า 58

¹¹ รายงานติดตามผลการศึกษาทั่วโลก ปี 2023 “Technology in Education” บทสรุป หน้า 11 <https://www.unesco.org/gem-report/en>

การวางแผนและนโยบายควบคุมการใช้ที่ดี อาจส่งผลกระทบเชิงลบและภัยที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการศึกษา และนำมาซึ่งปัญหาทางสังคม เช่น การขาดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ การนำเสนอข้อมูลและข่าวสารล่อลวงและไม่เป็นจริง การรู้ไม่เท่าทันสื่อที่ไร้มาตรฐาน จรรยาบรรณ และขาดการควบคุม รวมถึงภัยของสื่อที่คุกคามกระบวนการประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนของบุคคล

(4.2) ผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด 19

การระบาดของโรคโควิด 19 ได้เพิ่มความเหลื่อมล้ำและก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษาที่มีอยู่ก่อนให้รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบกับกลุ่มคนชายขอบและผู้ด้อยโอกาส ในช่วงดังกล่าว การเรียนรู้ของเด็กกว่า 1.6 พันล้านคน ซึ่งโรงเรียนต้องปิดลง โดยที่นักเรียนประมาณ 24 ล้านคนอาจไม่สามารถกลับมาเรียนได้อีก แม้แต่ในประเทศที่โรงเรียนปิดเพียงไม่กี่เดือน ผลกระทบต่อการเรียนรู้มีนัยสำคัญอย่างมาก ธนาคารโลกประเมินว่าโรคโควิด 19 อาจส่งผลให้สูญเสียคุณภาพการศึกษาระหว่าง 0.3 ปี ถึง 0.9 ปี และการปิดโรงเรียน 5 เดือน จะสร้างความสูญเสียทางการเรียนรู้ซึ่งมีมูลค่าปัจจุบัน 10 ล้านล้านดอลลาร์¹² การรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้น และการจัดการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและศักยภาพของครู การขาดแคลนทรัพยากรที่เพียงพอ รวมถึงการขาดแคลนข้อมูลที่จำเป็นต่อการระบุและกำหนดเป้าหมายกลุ่มคนชายขอบที่มีอยู่หลากหลาย

รายงานติดตามผลการศึกษารายการทั่วโลก ปี 2020-2021¹³ ขององค์การยูเนสโก ได้ย้ำถึงการเสียโอกาสทางการเรียนรู้ของนักเรียนจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่สร้างความชะงักงันของการเรียน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และผลกระทบที่มีต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั่วโลก มีเด็กเพียง 1 ใน 3 ที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ในจำนวนนี้มีเด็กยากจนที่สุดเพียง 1 ใน 6 เท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ทางไกลที่มีประสิทธิภาพที่สุดจึงอาจทำให้ผู้เรียนที่ยากจนอาจหลุดจากระบบการศึกษาได้ นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ยังสร้างความท้าทายต่อครูอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน การปิดโรงเรียนทำให้ครูไม่มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนทางไกล ไม่มั่นใจในบทบาทของตนเอง และไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี นอกจากความรู้ทางด้านเทคโนโลยีแล้ว ครูต้องตอบสนองต่อความต้องการด้านอารมณ์ สังคม และด้านวิชาการของนักเรียนด้วย ยังมีหลักฐานชี้ว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลทำให้การจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของรัฐลดน้อยลง อันเนื่องมาจากรายได้ที่ลดลงของรัฐบาล ในขณะที่ภาคส่วนอื่น ๆ ยังคงมีความต้องการรับงบประมาณเพิ่มขึ้น ข้อมูลจากสถาบันสถิติของยูเนสโกที่รวบรวมจาก 71 ประเทศ บ่งชี้ว่า ค่าเฉลี่ยของการจัดสรรงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายภาคการศึกษาทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 14.1 ใน พ.ศ. 2562 เหลือร้อยละ 13.5 ใน พ.ศ. 2564¹⁴

ในด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ผลกระทบของโรคโควิด 19 ได้ทำให้นักเรียนจำนวนมากในประเทศที่มีรายได้ต่ำและปานกลาง มีทักษะพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้ต่ำลง สัดส่วนของเด็กอายุ 10 ขวบที่อ่านหนังสือไม่ออกและไม่สามารถเข้าใจข้อความง่าย ๆ มีสูงถึงร้อยละ 57 ใน พ.ศ. 2562 และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70 ใน พ.ศ. 2565¹⁵ นอกจากนี้ ผลการศึกษาความก้าวหน้าในการอ่านระดับนานาชาติ (PIRLS) พ.ศ. 2564 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีนักเรียนจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางและรายได้สูงจำนวน 57 ประเทศเข้าร่วมการสำรวจ แสดงถึงผลกระทบของโรคโควิด 19 ต่อศักยภาพการอ่านของนักเรียนที่ต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2559 กล่าวคือ ผลการสำรวจใน 32 ประเทศ นักเรียนมีศักยภาพการอ่านที่ต่ำลงในปี 2564 จำนวน 21 ประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2559 ในขณะที่ 8 ประเทศยังมีศักยภาพเท่าเดิม และ 3 ประเทศดีขึ้น¹⁶

¹² 5-Year Progress Review of SDG 4 – Education 2030 in Asia-Pacific หน้า 24

¹³ รายงานติดตามผลการศึกษารายการทั่วโลก 2021/2 “ผู้มีบทบาททางการศึกษา ที่ไม่ได้อยู่ในภาครัฐ ใครเป็นผู้เลือก ใครเป็นผู้สูญเสีย” บทสรุป หน้า 22

¹⁴ รายงานติดตามผลการศึกษารายการทั่วโลก 2021/2 “ผู้มีบทบาททางการศึกษา ที่ไม่ได้อยู่ในภาครัฐ ใครเป็นผู้เลือก ใครเป็นผู้สูญเสีย” บทสรุป หน้า 30

¹⁵ Report on the 2022 Transforming Education Summit หน้า 6 อ่านเพิ่มเติม

https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/report_on_the_2022_transforming_education_summit.pdf

¹⁶ รายงานติดตามผลการศึกษารายการทั่วโลก ปี 2023 “Technology in Education” บทสรุป หน้า 29

แม้ก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 มีการค้นพบว่าหลายประเทศในโลกไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านการศึกษาภายใน พ.ศ. 2573 ตามที่กำหนดได้ **ทั้งนี้หากไม่กำหนดมาตรการเพิ่มเติม จะมีเพียง 1 ใน 6 ประเทศเท่านั้นที่จะบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพโดยถ้วนหน้าภายในปี 2573¹⁷** เด็กและเยาวชนประมาณ 84 ล้านคนจะยังคงไม่ได้เรียนหนังสือ และนักเรียนประมาณ 300 ล้านคนจะยังไม่มีทักษะพื้นฐานด้านการคำนวณและการอ่านออกเขียนได้ที่จำเป็นต่อการประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนั้น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษา ระบบการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการทบทวนและพลิกโฉม โดยรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการลงทุนทางการศึกษาเป็นอันดับแรก เนื่องจากผลกระทบของการลงทุนทางการศึกษาที่ต่ำและการสูญเสียการเรียนรู้เป็นเวลาหลายปี จะมีผลทำให้ภายใน พ.ศ. 2573 เด็ก 84 ล้านคนจะไม่ได้เรียนหนังสือ และเด็กหรือคนรุ่นหนุ่มสาว 300 ล้านคนที่เข้าโรงเรียนจะไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้สร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงและสร้าง **สิ่งกลับคืนที่ดีกว่า (build back better)** เช่น การลงทุนเพื่อเพิ่มความสามารถของครูในการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้ปกครอง โอกาสทางเลือกทางการศึกษา และแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นมากขึ้นสำหรับเด็กทุกคน แนวทางการเรียนรู้แบบใหม่ที่สนับสนุนความหลากหลายในวิธีการสอนและการเรียนรู้ ที่เป็นไปอย่างมีอิสระมากขึ้นและการพัฒนาทักษะและความเข้าใจในเชิงความคิดที่เพิ่มมากขึ้น

(5) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาความเป็นพลเมืองโลก

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษาเป็นกลไกสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (ในข้อ 4.7) ที่กำหนดให้มีการสร้างหลักประกันว่าผู้เรียนทุกคนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมไปถึงการศึกษาสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืน สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคระหว่างเพศ การส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความสงบสุข และไม่ใช้ความรุนแรง การเป็นพลเมืองของโลก และความนิยมในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใน พ.ศ. 2573 โดยมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อปัจจุบันและอนาคตที่มีความยั่งยืน ดังนี้

(5.1) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development (ESD))

เป็นองค์ประกอบหลักของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกเป้าหมาย โดยเน้นย้ำเป็นพิเศษเกี่ยวกับการศึกษาและสิ่งแวดล้อมและความเชื่อมโยงระหว่างกัน รวมถึงมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ ด้วยเหตุที่กิจกรรมและการดำเนินการของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของโลก จนทำให้ความอยู่รอดของผู้คนในโลกอยู่ในภาวะอันตราย จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขและลดผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนก่อนที่จะถึงระดับภัยพิบัติ ด้วยการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจแบบองค์รวม

(5.2) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Education (GCED)) เป็นการจัดการศึกษาที่สะท้อนความมุ่งมั่นในการสร้างคนที่จะพร้อมเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ สังคม และโลก เป็นพลเมืองที่มีการพัฒนาแบบองค์รวม เคารพในสิทธิ และหน้าที่ของความเป็นพลเมือง บนรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม มีภูมิคุ้มกันตนเองในการจัดการกับความรุนแรง คำพูดแสดงความเกลียดชัง การเหยียดเชื้อชาติ เพื่อสรรค์สร้างสังคมที่สงบสุข มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของพลเมืองทั้งในวัฒนธรรมและระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการรวมตัวทางสังคมที่จะส่งผลต่อการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืน

¹⁷SDG_Progress_Report_Special_Edition_2023_ADVANCE_UNEDITED_VERSION.pdf <https://sdgs.un.org/goals/goal4>

(6) การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวในโลกที่มีความผันผวน (VUCA world)

ระบบการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสร้างความไม่แน่นอนต่อการดำรงชีวิตในอนาคตและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการไม่สามารถบรรลุเป้าหมายวาระการศึกษา 2030 ตามที่ได้กำหนดไว้ วิกฤตการณ์ปัจจุบันได้นำโลกเข้าสู่ภาวะ VUCA world ซึ่งเป็นโลกที่มีความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความสลับซับซ้อน (Complexity) ความคลุมเครือ (Ambiguity) ประเทศต่าง ๆ จึงต้องปรับรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาไปสู่รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านอารมณ์และสังคมของผู้เรียนได้อย่างสอดคล้องกับทิศทางโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต พร้อมทั้งให้โอกาสผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตและสามารถทำงานในโลกที่มีความผันผวนอย่างชาญฉลาด และอยู่ร่วมกันกับคนในสังคมด้วยการเคารพซึ่งกันและกัน

(7) ความก้าวหน้าต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อ 4 ด้านการศึกษา

คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ได้รายงานความคืบหน้าต่อการบรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามเป้าหมายที่ 4 ยูเนสโกเป็นองค์กรกำหนดบรรทัดฐาน และจัดทำมาตรฐานเพื่อส่งเสริมบทบาทการเป็นคลังข้อมูลทางความคิด ส่งเสริมนวัตกรรม สร้างผลงานด้านความคิดวิเคราะห์เพื่อตอบสนองปัญหาโลก รวมถึง สร้างความเชื่อมโยงที่เข้มแข็งกับสาขาอื่น ๆ เช่น สุขภาพ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและการสื่อสาร สังคมและประชาสังคม เพื่อให้เกิดการเข้าถึงการศึกษาและตอบสนองต่อสังคมมากขึ้น โดยยูเนสโกสนับสนุนประเทศสมาชิกในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ช่วยเหลือด้านเทคนิคและการพัฒนาศักยภาพ จัดทำข้อมูลเพื่อการประเมินผลความก้าวหน้าด้านการศึกษา และเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ของภูมิภาคและของโลก เป้าหมายการศึกษา (SDG 4)¹⁸ ในรายงานฉบับพิเศษเพื่อให้ข้อมูลปัจจุบันเกี่ยวกับความคืบหน้าในการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 โดยตัวบ่งชี้ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษา มีดังนี้

เป้าหมาย 4.1 : ระหว่างพ.ศ. 2558 ถึง 2564 มีอัตราการสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 85 เป็น 87 อัตราการสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 74 เป็น 77 และอัตราการสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 54 ใน พ.ศ. 2558 เป็นร้อยละ 58 แม้กระทั่งก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อัตราเหล่านี้ได้ชะลอตัวลง เมื่อเทียบกับความคืบหน้าใน พ.ศ. 2553–2558 หากพิจารณาที่ระดับการอ่านของนักเรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาของเด็กในจำนวนร้อยละ 34 พบว่าระดับการเรียนรู้ของเด็กทั่วโลกไม่มีความคืบหน้าระหว่าง พ.ศ. 2558-2562

เป้าหมาย 4.2 : อัตราการเข้าเรียนหนึ่งปีก่อนระดับประถมศึกษาในระบบโรงเรียนได้หยุดนิ่งที่ประมาณร้อยละ 75 ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ซึ่งยังห่างไกลจากเป้าหมายในการสร้างหลักประกันว่าเด็กหญิงและเด็กชายทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาที่มีคุณภาพภายใน พ.ศ. 2573

เป้าหมาย 4.3 : เยาวชนและผู้ใหญ่อายุ 15-64 ปี ที่จะได้รับการศึกษาและการฝึกอบรม ทั้งในการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเฉลี่ยในอัตรา 1 ใน 6 การมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน อายุ 15-24 ปี สูงขึ้นร้อยละ 40-50 เมื่อเทียบกับประชากรอายุ 25-55 ปี ที่มีเพียงร้อยละ 5

¹⁸ SDG_Progress_Report_Special_Edition_2023_ADVANCE_UNEDITED_VERSION.pdf <https://sdgs.un.org/goals/goal4>

เป้าหมาย 4.a : โครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียนยังห่างไกลจากความเป็นสากล ใน พ.ศ. 2563 พบว่า โรงเรียนประถมศึกษา อัตรา 1 ใน 6 ของทั่วโลกไม่สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและบริการต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำดื่ม รวมถึงสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านคอมพิวเตอร์และการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับผู้พิการจะต่ำกว่านี้มาก โดยมีเพียงประมาณร้อยละ 50 ของโรงเรียนประถมศึกษาที่สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าว

เป้าหมาย 4.c : ใน พ.ศ. 2563 ครูกว่าร้อยละ 14 ทั่วโลก ยังไม่ผ่านการรับรองตามมาตรฐานระดับประเทศ โดยตัวเลขมีการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2558

(8) แนวโน้มภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกด้านการศึกษา

สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ประชากรศาสตร์ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี มีผลกระทบอย่างมากต่อการจัดการศึกษาของภูมิภาค นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้ส่งผลกระทบสำคัญต่อการจัดการศึกษาในภูมิภาค และจำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างเต็มศักยภาพเพื่อให้ทุกประเทศบรรลุเป้าหมายที่ 4 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ ตามที่ทุกประเทศมีพันธะผูกพันร่วมกันในการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียม ครอบคลุม และเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ภายใน พ.ศ. 2573

รายงานการประเมินผล 5 ปี ด้านการศึกษาของยูเนสโกในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ระหว่าง ปี 2015-2020 (พ.ศ. 2558-2563) กล่าวว่า โลกมีอัตราการเกิด (birth rate) ที่ต่ำลง ยกเว้นในอนุภูมิภาคแปซิฟิกซึ่งมีอัตราการเกิดของประชากรเพิ่มขึ้น¹⁹ นอกจากนี้ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมือง ก่อให้เกิดช่องว่างทางสังคมระหว่างกลุ่มผู้มีฐานะและคนยากจน และแม้ว่าจะมีการขยายตัวของการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้คนในภูมิภาค แต่อัตราการใช้อินเทอร์เน็ตในภูมิภาคยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก และยังคงปรากฏช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ที่มีสาเหตุจากสภาพที่ตั้ง สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม เพศสภาพ ความพิการ ฯลฯ ในปี 2018 ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกยังคงมีคนไร้ถิ่นอาศัยและผู้อพยพจำนวน 7.7 ล้านคน ผลกระทบจากโรคโควิด 19 ได้กระตุ้นการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาในระดับที่มีนัยสำคัญทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากผู้อพยพย้ายถิ่นฐานที่กลับบ้านจากต่างประเทศหรือจากเมืองกลับไปยังเมืองและหมู่บ้านอันเป็นบ้านเกิดของตน นอกจากนี้ ประเทศในภูมิภาคยังคงประสบปัญหาการเสื่อมถอยของสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้ตอกย้ำรากลึกของความเหลื่อมล้ำทางสังคมและต่อการพัฒนาคน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค

(9) ความก้าวหน้าต่อการบรรลุเป้าหมายวาระการพัฒนา วาระ 2030 (พ.ศ. 2573) ปี 2564 ของสถาบันทางสถิติของยูเนสโก (UIS)

สถาบันทางสถิติของยูเนสโก (UIS) ได้จัดทำรายงานความก้าวหน้าของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียแปซิฟิก ปี 2564 ต่อการบรรลุเป้าหมายการศึกษา พ.ศ. 2573 สรุปดังนี้

(9.1) ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกประสบความก้าวหน้าในการเพิ่มการเข้าถึงการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

อย่างไรก็ตาม หลายประเทศในภูมิภาค ยังไม่สามารถทำให้นักเรียนมีสมรรถนะที่จำเป็นขั้นต่ำในการอ่านและทักษะทางคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

¹⁹ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379173/PDF/379173eng.pdf.multi> หน้า 15

(9.2) กลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาวในวัยเรียนระดับมัธยมศึกษายังไม่ได้เข้าเรียน โดยมีจำนวนมากที่สุดในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศกลุ่มซิมิโอและอาเซียน รวมถึงประเทศในหมู่เกาะมหาสมุทรแปซิฟิก²⁰

(9.3) การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและก่อนระดับประถมศึกษาที่มีคุณภาพช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและชีวิตในอนาคต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพบว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำยังคงต้องใช้ความพยายามในการจัดการศึกษาในระดับดังกล่าวให้ได้อย่างเท่าเทียม

(9.4) ข้อมูลการศึกษาจากประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกแสดงให้เห็นถึงอัตราความก้าวหน้าในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่ยังมีอยู่น้อยหรือไม่มีเลย สำหรับประเทศที่มีรายได้สูง มีอัตราการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาในจำนวนที่สูง ยกเว้นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอยู่น้อย นอกจากนี้เกือบทุกประเทศในภูมิภาคยังมีอัตราการเข้าเรียนในระดับการศึกษาด้านเทคนิคและอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมในระดับต่ำ

(9.5) ทักษะด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม (ICT) ของเยาวชนและผู้ใหญ่ในเอเชียแปซิฟิกมีแนวโน้มสูงสุดในประเทศที่มีรายได้ขนาดกลางและรายได้สูง หากไม่คำนึงถึงระดับอนุภูมิภาค แต่กระนั้น ทักษะพื้นฐานด้าน ICT ยังมีระดับต่ำกว่าสากลแม้แต่ประเทศที่มีรายได้สูง และส่วนใหญ่ทักษะดังกล่าวขาดหายไปในกลุ่มประเทศสมาคมเอเชียใต้เพื่อความร่วมมือระดับภูมิภาค (SAARC countries)

(10) รายงานการทบทวนความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา 2030 ในเอเชียแปซิฟิก ระยะ 5 ปี ระหว่างปี 2015-2020 (พ.ศ. 2558-2563)²¹

สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ สถาบันสถิติของยูเนสโก องค์การยูนิเซฟ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก (UNICEF EAPRO) สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียใต้ และสำนักงานภูมิภาคเอเชียใต้ (UNICEF ROSA) ได้ร่วมกันจัดทำรายงานการทบทวนความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา 2030 ในเอเชียแปซิฟิก ระยะ 5 ปี ระหว่างปี 2015-2020 (พ.ศ. 2558-2563) ซึ่งได้ฉายภาพความก้าวหน้าของระบบการศึกษาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกต่อการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นมิติด้านความเสมอภาคและครอบคลุม (Equity and inclusion) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลการดำเนินการขับเคลื่อน SDG 4 และนำเสนอบริบทของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก แนวโน้มของการพัฒนา ข้อท้าทาย ตลอดจนโอกาสของแต่ละประเทศในการบรรลุเป้าหมาย SDG 4 ในเป้าประสงค์ย่อยทั้ง 10 เป้าประสงค์ ภายใน พ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) ในรูปแบบของผลการวิเคราะห์เชิงนโยบาย (Policy analysis) ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติ (Statistical analysis) และกรณีศึกษา (Case studies) ที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนเป้าหมาย SDG 4 ของประเทศต่าง ๆ โดยผลการวิเคราะห์ได้แสดงแนวโน้มเรื่องการพัฒนาที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

(10.1) แนวโน้มการพัฒนาด้านการเมือง (Trends in Political Development) พบว่าการเป็นประชาธิปไตยกำลังถูกคุกคาม และการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพิ่มสูงขึ้นมาก ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังมีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมาย SDG 4 เป้าประสงค์ที่ 4.7 ว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเป็นพลเมืองโลก และการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

²⁰ Asia-Pacific Regional Report October 2021, page 15

²¹ 5-Year Progress Review of SDG 4 - Education 2030 in Asia-Pacific

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379173/PDF/379173eng.pdf.multi>

(10.2) แนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (Trends in Economic Development) พบว่าในบางประเทศมีการเพิ่มขึ้นของงบประมาณด้านสาธารณสุขและการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเป้าหมาย SDG 4 เป้าประสงค์ที่ 4.1 เป้าประสงค์ที่ 4.2 และ เป้าประสงค์ที่ 4.a ว่าด้วยการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษา

(10.3) แนวโน้มการพัฒนาด้านสถิติประชากร (Demographic trend) พบว่ามีการเติบโตของประชากรอย่างต่อเนื่อง แต่อัตราการเกิดกลับลดลง และมีการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมือง รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนคนพลัดถิ่น ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมาย SDG 4 เป้าประสงค์ที่ 4.5 ว่าด้วยการขจัดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศในการศึกษา และการเข้าถึงการศึกษาของชนพื้นเมือง

(10.4) แนวโน้มด้านภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม (Climate and Environment Trends) พบแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติและการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะมลภาวะทางอากาศที่อยู่ในระดับอันตราย

(10.5) แนวโน้มการพัฒนาด้านวัฒนธรรม (Trends in Cultural Development) พบว่า แนวโน้มความนิยมใช้ภาษาถิ่นลดน้อยลง การใช้ภาษาสากลเพิ่มขึ้น เช่น ภาษาอังกฤษ ส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมการใช้ภาษาแม่ (Mother tongue language) ในการจัดการศึกษาด้วย

(10.6) การพัฒนาด้านเทคโนโลยี (Technological Development) พบว่ามีผู้ใช้และมีการเรียนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยียังคงสูงขึ้น

(11) โอกาสของประเทศในเอเชียแปซิฟิกต่อการบรรลุเป้าหมายที่ 4 SDG²²

รายงานการทบทวนความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา 2030 ในเอเชียแปซิฟิก ระยะ 5 ปี ได้ทำการวิเคราะห์โอกาสของประเทศต่าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ภายใน พ.ศ. 2573 ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศต่าง ๆ ต้องดำเนินการเพื่อให้การบรรลุเป้าหมาย มีความก้าวหน้าโดยเฉพาะการดำเนินการตามนโยบายแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ที่ต้องการบรรลุด้านความเสมอภาค และสร้างความครอบคลุมทางการศึกษา ประกอบด้วย

(11.1) การออกกฎหมาย หลายประเทศมีการออกกฎหมายที่สนับสนุนความครอบคลุมและความเสมอภาค และสร้างหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับโอกาสการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีความเป็นสากล โดยระบบการศึกษาและระบบโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้ทุกคนอย่างครอบคลุม

(11.2) การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม หลายประเทศกำหนดนโยบายที่ครอบคลุมและมีการดำเนินการไปสู่การจัดการศึกษาให้แก่ทุกคนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มที่ถูกกีดกัน นอกจากนี้ยังได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินการ และงบประมาณรองรับ รวมทั้งจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

(11.3) การรณรงค์สนับสนุน เพื่อช่วยสร้างความตระหนักและสร้างโอกาสเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ยังคงแก้ไขปัญหาอุปสรรคและความท้าทายเฉพาะที่เกิดขึ้น โดยร่วมมือกับสถาบันในอนุภูมิภาคและภูมิภาค และหน่วยงานต่าง ๆ

(11.4) กลไกกองทุนเพื่อความเสมอภาค และตรรกะความเสมอภาค ได้ถูกนำมาใช้เพื่อต่อสู้กับการกีดกันทางสังคมสำหรับกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มชายขอบ เพื่อสร้างความมั่นใจว่างบประมาณการศึกษาของชาติได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคและมีความโปร่งใส ด้วยการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนสำหรับพื้นที่ที่ขาดแคลนทรัพยากร

²² Opportunities for SDG 4 หน้า 173 จาก 5-year Progress Review of SDG 4-Education in Asia-Pacific

(11.5) การจัดบริการแบบถ้วนหน้าอย่างก้าวหน้า (Progressive Universalism) เป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์ที่ช่วยสร้างความมั่นใจว่ามีการใช้จ่ายงบประมาณการศึกษาของชาติอย่างโปร่งใสและคำนึงถึงความเสมอภาค รวมถึงมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนพื้นที่ที่ขาดแคลนทรัพยากร นอกจากนี้ยังส่งเสริมการกระจายอำนาจ และให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น

นอกจากนี้ รายงานฯ ยังได้ย้ำถึงการดำเนินการของประเทศต่าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ภายใน พ.ศ. 2573 ว่าเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศต่าง ๆ จะต้องดำเนินการเพื่อให้การบรรลุเป้าหมาย มีความก้าวหน้า โดยเฉพาะการดำเนินการตามนโยบายแห่งชาติ และยุทธศาสตร์เพื่อการแก้ไขอุปสรรคด้านความเสมอภาค และสร้างความครอบคลุมทางการศึกษาให้เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(12) ความท้าทายที่สำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการศึกษาระยะ 2030

สถาบันสถิติทางการศึกษาของยูเนสโก ได้เรียกร้องให้มีการติดตามและรายงานผลการดำเนินการตามวาระการศึกษาปี 2030 และการประเมินตัวชี้วัดตั้งแต่ระดับปฐมวัยสู่การศึกษาผู้ใหญ่อย่างจริงจัง ความสามารถของประเทศต่าง ๆ ในการรายงานตัวชี้วัด SDG 4 ทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับมีการมีกลไกในการรวบรวม วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูล ในขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียแปซิฟิกมีระบบสารสนเทศการจัดการการศึกษา (EMIS) เป็นเสาหลักในการบริหารข้อมูลของตน แต่กระนั้นยังคงมีความท้าทายที่หลากหลายในการติดตามความคืบหน้าใน SDG 4

รายงานการทบทวนความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา 2030 ในเอเชียแปซิฟิก ระยะ 5 ปี²³ ได้ระบุว่าหลายประเทศไม่มีมาตรฐานระดับประเทศที่ชัดเจนสำหรับตัวชี้วัด SDG 4 และแม้ว่าหลายประเทศได้ปรับเป้าหมายและตัวชี้วัด SDG 4 ให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นแล้ว แต่มีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่สร้างเกณฑ์มาตรฐานระดับประเทศอย่างชัดเจน ทั้งนี้ หากไม่มีเกณฑ์มาตรฐานระดับประเทศ เป็นเรื่องยากสำหรับประเทศต่าง ๆ ในการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายและติดตามผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้าไปสู่ SDG 4

(12.1) การจัดเก็บข้อมูลแบบแยกส่วนทำให้ยากต่อการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสร้างตัวชี้วัดสำหรับติดตาม SDG 4

ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียแปซิฟิกได้พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษาที่ใช้งานได้ แต่ส่วนใหญ่ได้รับการออกแบบมาให้รวบรวมข้อมูลและสารสนเทศสำหรับเป้าหมายการพัฒนาที่ก่อนหน้านี้ (เช่น การศึกษาเพื่อปวงชน การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ) โดยยังคงมุ่งเน้นที่การรวบรวมข้อมูลการเข้าถึงการศึกษาเป็นหลัก และการมีส่วนร่วมมากกว่าคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ ระบบการจัดการข้อมูลอื่น ๆ ยังใช้มาตรฐานข้อมูลและวิธีการที่แตกต่างกัน ทำให้ยากต่อการเปรียบเทียบข้อมูล และปรับปรุงข้อมูลให้สามารถครอบคลุมตามตัวบ่งชี้เป้าหมายที่ 4

(12.2) การขาดการจำแนกข้อมูลเป็นอุปสรรคต่อการวัดและติดตามผลการศึกษาที่ครอบคลุมทุกคน

เป้าหมายสำคัญของวาระการศึกษาปี 2030 ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาอย่างเสมอภาค ทั้งนี้ หากไม่มีการจำแนกข้อมูลในด้านต่าง ๆ จะทำให้ไม่สามารถติดตามองค์ประกอบด้านความเสมอภาคที่อยู่ในตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 4 ได้ การเก็บข้อมูลการศึกษาระดับประเทศในเอเชียแปซิฟิกมักมีการจำแนกข้อมูลบางประการ (เช่น เพศ และตำแหน่งที่ตั้ง) ในขณะที่ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับความพิการ สถานะทางเศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนานโยบายการศึกษาแบบทั่วถ้วน

²³ Asia-Pacific Regional Report October 2021 หน้า 107-108

(12.3) การขาดการบูรณาการข้อมูลในการประเมินผลการเรียนรู้ทำให้เกิดปัญหาในการติดตามการเรียนรู้

การติดตามการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาของ SDG มีความสำคัญมากกว่าการวัดการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในการศึกษา การดำเนินการตามเป้าหมายที่ 4 หมายรวมถึงการเรียกร้องให้มีการตรวจสอบผลการเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ของการศึกษา (เช่น ประถมศึกษาปีที่ 2 หรือประถมศึกษาปีที่ 3 สำเร็จชั้นประถมศึกษา และสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นต้น) ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียแปซิฟิกขาดข้อมูลการประเมินการเรียนรู้ขนาดใหญ่ มีการประเมินผลที่ผิดปกติ เนื่องจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร ขาดโปรแกรมการประเมินที่เป็นมาตรฐานสำหรับทั้งภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีโครงการวัดผลการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา (SEA-PLM) บางประเทศได้เข้าร่วมการประเมินระดับนานาชาติ (เช่น PISA และ TIMMS) หลายประเทศมีโปรแกรมการประเมินระดับชาติในระดับที่แตกต่างกัน แต่กระนั้น ยังคงเป็นความท้าทายในการถ่ายโอนข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการศึกษาดังกล่าว เพื่อนำไปใช้เปรียบเทียบกับข้อมูลผลการเรียนรู้ในระดับสากล

(12.4) ขาดวัฒนธรรมในการแบ่งปันข้อมูลและความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูล

แม้ว่าข้อมูลและตัวบ่งชี้จะถูกรวบรวมโดยหน่วยงานและกระทรวงต่าง ๆ ข้อมูลเหล่านั้นไม่ได้แบ่งปันให้สาธารณชนรับทราบ และการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวเป็นไปอย่างยากลำบาก การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อติดตามวาระการศึกษา พ.ศ. 2573 ยังคงเป็นความท้าทายในประเทศต่าง ๆ ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ควรมีการนำข้อมูลจากองค์กรภาคประชาสังคม (CSO) และผู้ให้บริการการศึกษานอกกระบบอื่น ๆ มาใช้ในการรายงานผลความก้าวหน้าด้วย

(12.5) ความพร้อมใช้งานของข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลการสำรวจครัวเรือนเพื่อติดตามผลเป้าหมายที่ยังมีจำกัด

ประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมักรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในเชิงบริหาร ไม่นิยมใช้ข้อมูลจากแบบสำรวจครัวเรือนหรือแหล่งข้อมูลทางเลือกอื่น ๆ แม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะใช้แบบสำรวจครัวเรือนที่มีอยู่แล้ว แต่ผลลัพธ์อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของตัวชี้วัดเป้าหมายที่ 4 เสมอไป นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดและคำจำกัดความที่ใช้ในการสำรวจครัวเรือนต่าง ๆ รวมถึงการออกแบบกรอบตัวอย่าง ซึ่งจะช่วยให้มั่นใจว่ามีการจำแนกกลุ่มข้อมูลที่จำเป็นสำหรับติดตามตัวชี้วัดที่ 4

(12.6) การขาดทรัพยากรบุคคล เทคนิค และงบประมาณ เป็นอุปสรรคต่อการจัดทำข้อมูลที่มีคุณภาพสูงและทันช่วงเวลาสำหรับเป้าหมายที่ 4

การมีทรัพยากรโดยเฉพาะด้านงบประมาณอย่างพอเพียง เป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างความมั่นใจว่าจะสามารถผลิตข้อมูลที่มีคุณภาพสูงได้ การจัดทำข้อมูลด้านการศึกษาในภูมิภาคควรมีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ รวมทั้งมีการปรับปรุงระบบข้อมูล และจ้างบุคลากรที่มีคุณภาพมาดำเนินการ อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้ ทำให้หลายประเทศไม่สามารถดำเนินการได้ การจัดสรรงบประมาณสาธารณะสำหรับการรวบรวมและจัดการข้อมูลยังมีอัตราที่ต่ำในประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับล่างและประเทศที่มีรายได้น้อย จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้บริจาคในการจัดหาทุนเพื่อการสำรวจ พัฒนา และบำรุงรักษาข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาของประเทศตน

(12.7) การขาดความสามารถในการวิเคราะห์และใช้งานข้อมูล

แม้ว่าประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคจะสร้างข้อมูลได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน แต่การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายด้านการศึกษายังมีข้อจำกัด ซึ่งมักเป็นผลจากความสามารถของเจ้าหน้าที่และความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการใช้ข้อมูล คำจำกัดความของข้อมูล ตลอดจนเทคนิคและการตีความ เป็นอุปสรรคต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการสนับสนุนในการกำหนดและจัดทำนโยบาย การระบุประเด็นที่เป็นปัญหา และความท้าทายต่าง ๆ

(13) แนวโน้มสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทย

การยกระดับความสามารถในการแข่งขันเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยในบริบทโลก จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ด้วยการยกระดับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย อาทิ การพัฒนาและใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมขั้นก้าวหน้า การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล เทคโนโลยีอัจฉริยะ และยกระดับคุณภาพของกำลังคนและความคิดสร้างสรรค์ในการขยายฐานเศรษฐกิจและฐานรายได้ใหม่ ด้วยการพัฒนาบุคลากรให้เชื่อมโยงกับความต้องการของแต่ละสาขาของอุตสาหกรรมและบริการ รวมถึงการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0 โดยอาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่พัฒนาเศรษฐกิจ 3 มิติไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ BCG ที่เติบโตแข่งขันได้ในระดับโลก

นอกจากนี้ สถานการณ์วิกฤตการระบาดของโรคโควิด 19 ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคน รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เกิดเป็นความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในการใช้ชีวิตประจำวัน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีบทบาทสำคัญมากขึ้น และก่อให้เกิดการผสมผสานของเทคโนโลยีในหลาย ๆ รูปแบบเข้าด้วยกัน ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการศึกษาในด้านคุณภาพ ส่งเสริมให้คนมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่

ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมให้คนเป็นทรัพยากรที่มีความสามารถ มีทักษะ ความถนัด ความชำนาญการ ที่จะสามารถดำรงอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ การจัดการศึกษาของประเทศไทยจะต้องรองรับการบรรลุเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษา ได้แก่ “การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เสมอภาค อย่างครอบคลุม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกคน ภายในปี 2573” ที่ได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินการ 7 ประการ คือ การเพิ่มจำนวนเด็กที่ได้รับการศึกษา การดูแลเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมที่จะเรียนในระดับประถมศึกษา การดำเนินการให้เยาวชนทุกคนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับที่มีคุณภาพอย่างน้อยจำนวน 10 ปี การเพิ่มขึ้นของอัตราการรู้หนังสือและการคิดคำนวณของเยาวชนและผู้ใหญ่ การเพิ่มจำนวนเยาวชนและผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่เหมาะสมสำหรับได้รับการว่าจ้างงาน การส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับความรู้ ทักษะ ค่านิยม ทักษะชีวิตสำหรับเป็นพลเมืองของโลกและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดหาครูที่มีคุณภาพรวมถึงการเพิ่มการจัดสรรงบประมาณของรัฐ นอกจากนี้ ยังต้องเตรียมความพร้อมที่จะผลักดันการพัฒนาคอนทุนช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาคนทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือ รวมไปถึงค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมในสังคม ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงให้กว้างขวางและหลากหลาย โดยเฉพาะในสาขาที่เป็นความต้องการของประเทศ พร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งของกลไกการวัดผล ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล เพื่อพัฒนาให้มีตัวชี้วัดคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของประเทศไทยที่เทียบเคียงได้ในระดับสากล โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน ภาคประชาสังคม และธุรกิจเอกชนร่วมเป็นพลังในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยให้สามารถสร้างคนที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

4.1.3 บริบทที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีความซับซ้อน ผันผวน เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมทางสังคม และการดำเนินชีวิตของผู้คนในมิติต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ กระแสโลกาภิวัตน์ และโลกแวดล้อมใหม่ ได้มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง นอกจากนี้ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงโลกเข้าด้วยกัน ในลักษณะของโลกไร้พรมแดน ก่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสารที่ล้วนส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาประเทศไทย นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความผันแปรสูงและ

เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ยังสามารถเป็นได้ทั้งโอกาสที่ช่วยเสริมสร้างประโยชน์หรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติที่ส่งผลกระทบรุนแรงทั่วโลกทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ยิ่งเป็นแรงกระตุ้นให้ประเทศไทยต้องเร่งดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายโดยเร็ว ภายใต้การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ด้วยเหตุดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้มุ่งพัฒนาการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาทั้งระบบและกลุ่มคนทุกช่วงอายุ เพื่อให้พลเมืองมีความรู้ ทักษะและศักยภาพที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและสามารถพัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ภายใต้สถานการณ์ความจำเป็นและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาและการดำเนินงานของระบบการศึกษาเพื่อรองรับการพลิกโฉมการศึกษาของประเทศไทย ดังนี้

(1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กล่าวถึงปัจจัยสมรรถนะในด้านเศรษฐกิจของไทยว่า “เศรษฐกิจไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ขยายตัวในเกณฑ์ต่ำ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19”²⁴ รายงานฯ ยังได้ระบุว่า ในปี 2563 เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 เช่นเดียวกับหลายประเทศทั่วโลก ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยลดลงร้อยละ 6.1 นับเป็นการปรับตัวลดลงเป็นครั้งแรกในรอบ 11 ปี นอกจากนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้รายงานไว้ว่า ในช่วงวิกฤติโควิด 19 เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบรุนแรงเป็นวงกว้าง และฟื้นตัวช้ากว่าประเทศอื่นในภูมิภาค²⁵ ซึ่งเป็นไปอย่างสอดคล้องกับรายงานเศรษฐกิจไทยที่ระบุว่า “การแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้เศรษฐกิจไทยหดตัวลงร้อยละ 6.2 ในปี 2563 เนื่องจากอุปสงค์ภายนอกลดลงที่ส่งผลต่อการค้าและการท่องเที่ยว การหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทาน และการบริโภคภายในประเทศลดลง”²⁶

การขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ส่งผลโดยตรงให้รายได้ครัวเรือนลดต่ำลง ค่าการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศไทยลดลงถึงอัตราร้อยละ 4 ในปี 2020 รายงานของธนาคารโลก (World Bank Data, 2023) ยังได้กล่าวถึงถึงวิกฤติเศรษฐกิจของไทยว่ามีผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนที่ไม่สามารถสนับสนุนสมาชิกที่อยู่ในวัยศึกษาได้อย่างเต็มที่ ความต้องการต่อการศึกษาจึงเปลี่ยนแปลงไป โดยหันมาประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการมากที่สุด นอกจากนี้ รายงานของธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้กล่าวถึงถึงวิกฤติเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาคนว่า “ไทยเผชิญวิกฤติเยาวชนและประชากรวัยแรงงานขาดแคลนทักษะหรือมีทักษะทุนชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์ (Threshold Level) ‘ในสัดส่วนที่สูง’ โดยปัญหาดังกล่าวคาดว่าจะได้สร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจสูงถึง 3.3 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็น 20.1% ของ GDP”²⁷

สภาพปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชากรวัยทำงานจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อยกระดับทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะให้ดีกว่าเดิม (upskill) และการสร้างทักษะขึ้นมาใหม่ที่เป็นต่อการทำงาน (reskill) เพื่อการยกระดับสมรรถนะกำลังคนวัยแรงงานสำหรับอนาคต

²⁴ บทที่ 3 ระบบเศรษฐกิจของไทยมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 หน้า 9 https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=14245

²⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย ก้าวต่อไปนโยบายการเงินไทยภายใต้การฟื้นตัวของเศรษฐกิจ, 2022

²⁶ ธนาคารโลกในประเทศไทย อ่านเพิ่มเติม <https://www.worldbank.org/th/country/thailand/overview>

²⁷ ไทยเจอวิกฤติขาดแคลนทักษะ World Bank ประเมินความเสียหายสูงถึง 20% ของ GDP <https://thestandard.co/thailand-faces-a-skills-shortage-crisis/>

และรองรับนโยบายยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570²⁸ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0 โดยอาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่พัฒนาเศรษฐกิจ 3 มิติไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ BCG ที่เติบโตแข่งขันได้ในระดับโลก การกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals-SDGs) เพื่อนำพาประเทศไทยไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)²⁹ โมเดลเศรษฐกิจ BCG จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เติบโต สามารถนำพาประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศรายได้สูง และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน และรองรับสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต

ดังนั้น ทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จึงมุ่งสู่การยกระดับทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทิศทางการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศสู่ฐานนวัตกรรม ที่มีแนวโน้มความต้องการทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น อาทิ ความรอบรู้ด้านดิจิทัล การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ โค้ดดิ้ง รวมไปถึงทักษะที่เทคโนโลยีไม่สามารถทดแทนได้ โดยเฉพาะทักษะทางพฤติกรรม อาทิ ทักษะมนุษย์ การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานเป็นทีม หรือความคิดสร้างสรรค์³⁰

(2) ปัจจัยด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

ประเทศไทยต้องเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายในประเทศและระดับโลก ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะปัจจัยด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของประเทศมากที่สุด ดังนั้น การศึกษาและวิเคราะห์สภาพทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม จึงมีผลต่อการเตรียมความพร้อมและรับมือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ดังนี้

(2.1) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ประเทศไทยได้เร่งสร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม พร้อมทั้งจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบที่มีความเชื่อมโยงกันและมีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลไทยจะขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยตระหนักว่าการศึกษเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่ยังคงมีชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติ รวมถึงเด็กที่ยังไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย ประชากรกลุ่มพิการ/กลุ่มด้อยโอกาสจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง ขาดโอกาสการศึกษาตามวัยและพัฒนาการอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพของโรงเรียนที่แตกต่างกัน การจัดการศึกษาไม่ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล การขาดแคลนทุนการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาโรคระบาด เป็นต้น

²⁸ การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Model) : โมเดล เศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

²⁹ แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570 <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/bcg/BCG-Action-Plan-2564-2570-256502-02.pdf>

³⁰ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หน้า 12

นอกจากนี้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังมีสาเหตุหลักที่เกิดจากสภาพความยากจน รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2566 เปิดเผยว่า “เด็กและเยาวชนจากครัวเรือนเปราะบาง เนื่องจากมีปัญหาความยากจนหรือด้อยโอกาสในมิติต่าง ๆ จะได้รับผลกระทบต่อการได้รับการศึกษามากที่สุดในปี 2566 มีจำนวนนักเรียนยากจน 1,248,861 คน³¹” สภาพความยากจนในระดับรุนแรงยังเป็นอุปสรรคทำให้เด็กบางคนไม่สามารถมาเรียนได้ เนื่องจากความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ไม่มีค่าครองชีพ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง และไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาได้

ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยข้างต้นได้ปรากฏเด่นชัด และทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 โดยพบว่าคนจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงมากกว่าประชากรทั่วไป รายงานติดตามผลการศึกษาทั่วโลก ปี 2020-2021³² ขององค์การยูเนสโก ได้ย้ำถึงการเสียโอกาสทางการเรียนรู้ของนักเรียนจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่สร้างความชะงักงันของการเรียน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และผลกระทบที่มีต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั่วโลก ในประเทศไทย วิกฤตโรคระบาดที่ทำให้หลายครอบครัวมีรายได้ลดลง หรือถูกเลิกจ้าง ส่งผลกระทบมาสู่โอกาสทางการศึกษาของเด็ก ๆ หลายครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเด็กเพิ่มขึ้น อาทิ ค่าใช้จ่ายการเรียนออนไลน์ อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น แท็บเล็ต คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และแม้ว่าปัจจุบันโรงเรียนได้กลับมาเปิดให้เรียนตามปกติแล้ว แต่ยังคงประสบกับภาวะเงินเฟ้อและค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค บริโภค ซึ่งมีราคาสูงขึ้นกว่าเดิม³³

แม้ว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ได้สร้างผลกระทบทางการเรียนรู้ของผู้คนอย่างรุนแรง แต่การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ยังได้สร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงและสร้างสิ่งกลับคืนที่ดีกว่า (build back better) เช่น การลงทุนเพื่อเพิ่มความสามารถของครูในการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้ปกครอง โอกาสทางเลือกทางการศึกษาและแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นมากขึ้นสำหรับเด็กทุกคน แนวทางการเรียนรู้แบบใหม่ที่สนับสนุนความหลากหลายในวิธีการสอน และการเรียนรู้ที่เป็นไปอย่างมีอิสระมากขึ้นและการพัฒนาทักษะและความเข้าใจในเชิงความคิดที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การปรับระบบการเรียนการสอนข้างต้น โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่นำมาใช้กับการเรียน การสอน อาจนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เนื่องจากสถานศึกษาและผู้เรียนขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์ ขาดทักษะดิจิทัล ขาดเงินทุนในการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต และขาดการฝึกอบรมพัฒนาทักษะที่พอเพียง เป็นต้น

(2.2) โครงสร้างประชากร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) รายงานโครงสร้างประชากรของประเทศ พบว่าสังคมไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ ปี 2548 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3-21 ปี ที่จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง จนเหลือเพียงร้อยละ 20.66 ของประชากรทั้งหมดในปี 2570 หรือลดลงกว่า 715,000 คน³⁴ ทั้งนี้ การเข้าสู่สังคมสูงวัยอาจส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่มีความรุนแรงยิ่งขึ้น อาจนำมาซึ่งปัญหาขาดแคลนกำลังแรงงานในประเทศ และส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความสามารถในการแข่งขัน และผลิตภาพแรงงาน

³¹ รายงานสถานการณ์การศึกษา ปี 2566 โดยกองทุนส่งเสริมการสร้างโอกาสทางการศึกษา

³² รายงานติดตามผลการศึกษาทั่วโลก 2021/2 “ผู้มีบทบาททางการศึกษา ที่ไม่ได้อยู่ในภาครัฐ ใครเป็นผู้เลือก ใครเป็นผู้สูญเสีย” บทสรุป หน้า 22

³³ คลื่น “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ชัดเด็กหายไประหว่างทางความยากจนซ้ำเติม “เด็กหลุดจากระบบ”, 26 เมษายน 2023 อ่านเพิ่มเติม <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/>

³⁴ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) หน้า 11

(2.3) ความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง

ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เพื่อเป็นกฎหมายทางเลือกในการคุ้มครองและป้องกันสิทธิให้กับผู้เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ให้การรับรอง อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)

อย่างไรก็ตาม ทศศคดี ค่านิยม บรรทัดฐาน จารีตประเพณีของสังคมไทย ซึ่งมีวิวัฒนาการจากสังคมที่มอบอำนาจและให้อำนาจแก่เพศชาย ยังคงส่งผลกระทบต่อความเสมอภาคเพศชายหญิงในด้านการเข้าถึงคุณภาพการศึกษา ซึ่งนับเป็นการบั่นทอนความก้าวหน้าและสถานภาพของสตรี อีกทั้งยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มสตรีและกลุ่มต่าง ๆ ในด้านสิทธิมนุษยชน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การจ้างงาน รวมถึงปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น การศึกษาของเด็กผู้หญิงและสตรีจึงมีความสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางเพศโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้สามารถได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในสาขาวิชาที่รองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เช่น สะเต็มศึกษา เป็นต้น

(3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด และมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของประเทศจากเดิมไปสู่การศึกษาดิจิทัล (Digital Education) ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเชิงวิเคราะห์ รวมถึงทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่จะสามารถรับมือกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่ไม่สามารถหยุดยังได้

นอกจากนี้ สภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งในเชิงวิชาการ การสื่อสาร อุตสาหกรรม หรือวงการธุรกิจ ได้มีผลกระทบที่สำคัญต่อวิถีชีวิตและสังคมในหลายด้าน อาทิ การเปลี่ยนแปลงและแทนที่การทำงานของมนุษย์ด้วยเครื่องมือหรือระบบอัตโนมัติ การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ อาทิ บริการเข้าใช้ระบบคอมพิวเตอร์และทรัพยากรผ่านออนไลน์ (Cloud computing) และปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence) ได้เข้ามามีบทบาทในอุตสาหกรรมในทุกประเภท ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตและการบริการ และเกิดอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา เทคโนโลยีใหม่เปิดโอกาสใหม่ในการสร้างธุรกิจใหม่ และทำให้เกิดการแข่งขันในตลาดที่รุนแรงมากขึ้น เช่น ธุรกิจออนไลน์ การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาแอปพลิเคชันมือถือ เป็นต้น³⁵

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในหลายด้าน ดังนี้

1) การเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้: เทคโนโลยีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรการศึกษาจากทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วและสะดวกขึ้น ผู้เรียนสามารถใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าถึงหนังสือออนไลน์ วิดีโอการสอน และแหล่งข้อมูลทางการศึกษาต่าง ๆ ที่สามารถช่วยเพิ่มความรู้อะไรก็ได้

³⁵ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2562; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2562

2) การเรียนรู้แบบออนไลน์: เทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบออนไลน์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมคอร์สเรียนและโปรแกรมการศึกษาออนไลน์จากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาที่ต่างกันได้ ซึ่งช่วยสร้างความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ตามความต้องการและสะดวกสบายต่อผู้เรียน

3) การสร้างและแบ่งปันเนื้อหาการเรียนรู้: เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างและแบ่งปันเนื้อหาการเรียนรู้ได้ ผู้เรียนสามารถสร้างเนื้อหาการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ เช่น วิดีโอการสอน นาฬิกาแสดงผลการเรียนรู้ หรือแบ่งปันข้อมูลการเรียนรู้กับผู้อื่นได้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน

4) การสนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการ: เทคโนโลยีช่วยสนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือสมาร์ทโฟนเพื่อเข้าถึงแอปพลิเคชันการศึกษาที่ช่วยในการฝึกทักษะเชิงปฏิบัติ เช่น แอปพลิเคชันที่ช่วยในการฝึกการเขียน การคำนวณ หรือการฝึกทักษะทางวิทยาศาสตร์ในการจัดการศึกษา เทคโนโลยีช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา สถาบันการศึกษาสามารถใช้ระบบบริหารการเรียนการสอนออนไลน์ ระบบการประเมินผล หรือระบบการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนได้ ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้อาจสร้างปัญหาในบางกรณี เช่น การขาดความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี และปัญหาด้านความเป็นส่วนตัว ดังนั้น การจัดการและการใช้เทคโนโลยีในการศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและมีการควบคุมอย่างดีเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

(3.1) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และการคิดแบบมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

ของเยาวชน

สื่อได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในปัจจุบันอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง การใช้สื่ออย่างไม่เหมาะสมและขาดวิจารณญาณของผู้คนอาจก่อให้เกิดผลกระทบตามมามากมาย ทั้งในด้านปัญหาสุขภาพทางกายและทางจิต รวมถึงผลกระทบด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งได้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของการสร้างและการเผยแพร่ข้อมูล ได้มีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคม และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างไม่เคยมีมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นช่องทางติดต่อผ่านทางเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ ยูทูบ หรือไลน์ ที่ได้ทำให้ช่องทางการติดต่อสื่อสารเข้าถึงข้อมูลไปจนถึงการประกอบอาชีพ และเข้าถึงโอกาสในโลกยุคใหม่อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

แม้ว่าสื่อสังคมออนไลน์จะสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้คนมากมาย ทั้งในด้านการรับรู้ข่าวสาร และช่องทางประกอบอาชีพ แต่ในขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์กำลังเป็นภัยคุกคามเด็กและเยาวชนมากขึ้น อาทิ การถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หรือถูกคุกคามทางเพศ ดังนั้น การพัฒนาคนให้รู้เท่าทันสื่อ และการใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณ รู้จักคิดวิเคราะห์ และเลือกรับข่าวสารอย่างไตร่ตรอง จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้รับสื่อสามารถใช้ข้อมูลที่ได้รับการติดต่อสื่อสารทางสื่อที่จะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองอย่างสูงสุด สามารถพัฒนาตนเองและเป็นช่องทางประกอบอาชีพของตนได้

(3.2) พฤติกรรมติดเกม

เกมเป็นรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงการเล่นได้ทุกเพศทุกวัย และเข้าถึงได้อย่างง่ายดายผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ อาทิ โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต หรือคอมพิวเตอร์ เพื่อความสนุกสนานบันเทิง ฝึกฝนทักษะ และส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น สิ่งดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของผู้คน ซึ่งหากผู้เล่นเกมไม่รู้จักรับวิธีการบริหารจัดการเวลาที่ดี อาจส่งผลกระทบต่อการเสพติดเกม

โดยช่วงอายุของคนที่เสพติดเกมมักเป็นเยาวชน³⁶ ปัจจุบันการเสพติดเกมจัดเป็นโรคอย่างหนึ่ง ผลเสียจากการเสพติดเกมสามารถเกิดขึ้นทั้งกับตัวเด็ก ครอบครัว ไปจนถึงสังคมส่วนรวม ทั้งในด้านปัญหาสุขภาพของเด็ก เช่น มีวงจรการทำงานของสมองที่ผิดปกติ ผลกระทบในด้านการเรียน เช่น เข้าเรียนสายเพราะใช้เวลาไปเล่นเกม ปัญหาด้านสุขภาพจิตที่เกิดจากการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นน้อยลง อาจส่งผลต่อการเป็นโรคสมาธิสั้น วิตกกังวล ซึมเศร้า รวมถึงปัญหาด้านพฤติกรรมที่อาจสร้างนิสัยพูดเท็จ ลักขโมย ก้าวร้าว และไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง และบ่มเพาะความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ

สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้ทำแบบสำรวจพฤติกรรมการใช้สื่อและเกมในเด็กและเยาวชนในช่วงสถานการณ์โรคโควิด 19 ผลวิจัยพบว่า “เด็กจะมีพฤติกรรมการอยู่หน้าจอที่มากขึ้น มีความสัมพันธ์กับการเสพติดเกม และพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในเด็กกลุ่มที่ครอบครัวมีการทำหน้าที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสถาบันครอบครัวจะต้องเข้ามามีบทบาทในการเฝ้าระวังดูแลบุตรหลานของตัวเองก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาทางสังคม”³⁷ ดังนั้นการให้สังคมมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับโรคนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่คนในสังคมจะได้ให้ความช่วยเหลือเด็กตั้งแต่แรกเริ่ม ทั้งการแก้ไข ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูพฤติกรรมของเด็กดังกล่าว

(4) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน³⁸ อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปทั้งในมิติด้านการผลิตและการบริโภค ซึ่งก่อให้เกิดของเสียและมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศในพื้นที่ จนส่งผลกระทบให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเสื่อมโทรมลงนั้น อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติในระยะยาว ซึ่งเป็นความท้าทายต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภัยจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังสร้างผลกระทบและความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม

ดังนั้น การพัฒนาประเทศในอนาคตจึงไม่สามารถแยกประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทยจึงได้กำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนในการมุ่งสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อลดการใช้วัตถุดิบและลดของเสียจากกระบวนการผลิต เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก้าวหน้าควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไทย บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดของทุกภาคส่วน ร่วมกันส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการเติบโตของการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว ควบคู่กับการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการ และการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

³⁶ แพทย์หญิงปรานี ปวีณนา จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น โรงพยาบาลมนารมย์ การเสพติดเกม (Game Addiction)

<https://www.manarom.com/blog/GameAddiction.html>

³⁷ <https://www.pptvhd36.com/health/news/1424>

³⁸ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หน้า 12

เพื่อบรรลุการดำเนินการดังกล่าว ประเทศไทยจำเป็นต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกพลเมือง ในการตระหนักถึงความสำคัญ แก้ไขปัญหา และร่วมกันรับผิดชอบต่อความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม ที่จะสามารถแก้ไขผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมถึงการให้ความรู้ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชนในการรับมือภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางธรรมชาติร่วมกัน

(5) ปัจจัยด้านการเมือง นโยบาย และกฎหมาย

ปัจจัยด้านการเมือง นโยบาย และกฎหมาย มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาไม่น้อยกว่าปัจจัยอื่น การสนับสนุนทางการเงิน นโยบายการศึกษาที่ถูกต้อง รูปแบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพ นโยบายภาครัฐที่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวช่วยในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียนในประเทศไทย

โดยในปี พ.ศ. 2565 มีประเด็นทางการเมือง นโยบาย และกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาน่าสนใจ ดังนี้

(5.1) การโยกย้ายถิ่น

รายงานการติดตามผลการศึกษาทั่วโลก ประจำปี 2562 ขององค์การยูเนสโก พบว่า มีเด็กโยกย้ายถิ่นที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและเปราะบางที่มีปัญหาในการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจากภาวะสงคราม เศรษฐกิจ ภัยพิบัติ และความจำเป็นอื่น ๆ โดยในปี 2560 มีจำนวนผู้โยกย้ายถิ่นระหว่างประเทศ 258 ล้านคน นับเป็น 3.4% ของจำนวนประชากรโลก³⁹ สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความท้าทาย และมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาได้ในหลายด้าน เช่น การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา เช่น ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จำเป็นสำหรับการสอนและการเรียนรู้ ทำให้มีความยากลำบากในการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ สถานศึกษาหรือโรงเรียนที่ถูกทำลายจากการสู้รบ ทำให้ผู้เรียนสูญเสียสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการศึกษา เช่น หนังสือเรียน อุปกรณ์เทคโนโลยี ผู้ป่วยหรือผู้หนีสงครามหรือการลี้ภัยอาจต้องเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่ และต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมในการศึกษา นักเรียนหรือนักศึกษาอาจพบปัญหาในการเข้าถึงการศึกษาหรือสถานศึกษาในสถานที่ใหม่ที่พวกเขาอพยพไป การขาดแคลนงบประมาณในการลงทุนในการศึกษา โดยภาครัฐอาจต้องเปลี่ยนแปลงแผนการจัดสรรงบประมาณ หรือลดการลงทุนในการศึกษาเพื่อเตรียมตัวในการจัดการสถานการณ์ที่ไม่มีเสถียรภาพ⁴⁰

สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR (2023) ได้รายงานถึงวิกฤติการณ์การศึกษาผู้ลี้ภัย ในหลายด้าน ดังนี้ 1) การเข้าถึงการศึกษา ผู้อพยพและผู้ลี้ภัยสงครามมักพบความยากลำบากในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสม เขตสงครามหรือพื้นที่เสี่ยงอื่น ๆ อาจส่งผลให้ระบบการศึกษาถูกขัดจังหวะหรือทำลายได้ 2) ความเสียหายทางจิตสังคม ผู้อพยพและผู้ลี้ภัยสงครามอาจมีประสบการณ์ที่เป็นทุกข์ทรมานและสร้างความเครียดทางจิตใจ สถานะเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของผู้เรียน 3) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มั่นคง 4) ครูและบุคลากรทางการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับผู้อพยพและผู้ลี้ภัยสงครามต้องมีบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการพิเศษของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงครูที่เข้าใจและสามารถให้การสนับสนุนทางการศึกษาอย่างเหมาะสมแก่ผู้อพยพและผู้ลี้ภัยสงคราม

³⁹ รายงานการติดตามผลการศึกษาทั่วโลก 2019

⁴⁰ พิรพรรณ ศรีจันทร์, 2562; อัญชลี ศรีชมภู, 2563

ภายใต้สภาวะการณ์ดังกล่าว ระบบการศึกษาของไทยจึงต้องปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้โยกย้ายถิ่นและผู้พลัดถิ่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เคลื่อนย้ายหรือผู้ที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง โดยตระหนักถึงสิทธิทางการศึกษาของผู้โยกย้ายถิ่นและผู้ลี้ภัยในแง่กฎหมายและการใช้สิทธินั้นในทางปฏิบัติอย่างเท่าเทียม และควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เอกชน องค์กร และชุมชนท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของผู้อพยพและผู้ลี้ภัยสงคราม⁴¹

(5.2) การบริหารจัดการภาครัฐ

ในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนทางสถาบันของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถตอบสนองต่อความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ ได้ดีขึ้น อาทิ การปรับปรุงกระบวนการงานและรูปแบบการให้บริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัล การพัฒนาระบบสารสนเทศและระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภาครัฐ⁴² ในด้านการศึกษา ภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในประเทศ แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดแนวทางในการสนับสนุนทางการเงินและแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมให้โรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้และการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงสุด มุ่งเน้นให้การศึกษาเป็นสิทธิของทุกคน โดยส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาที่เสมอภาคในทุกระดับอย่างครอบคลุม มีนโยบายในการปรับปรุงโครงสร้างสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการเติบโตทางด้านองค์การพัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษา และการเตรียมความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนและการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทางอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของตน ซึ่งสามารถเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาและนำเสนอวิธีการสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น⁴³

(5.3) สิทธิทางการศึกษา

สิทธิด้านการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้บัญญัติไว้ เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบท รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียน จนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รวมถึงดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลด้วย ประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนสิทธิเสรีภาพทางการศึกษาของประชาชน โดยมีเป้าหมายดังนี้ 1) ทุกคนในประเทศไทยมีสิทธิเสรีภาพในการเข้าศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลหรือเอกชน หรือการเข้ารับการศึกษาระดับที่ต้องการ 2) ผู้ปกครองและนักเรียนมีสิทธิเลือกเข้ารับการศึกษานในสถานศึกษาที่ต้องการตามความเหมาะสมและความสะดวกสบายของตน 3) นักเรียนและนักศึกษามีสิทธิเลือกสาขาวิชาที่ต้องการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยพิจารณาจากความสนใจและความถนัดของตนเอง 4) นักเรียนและนักศึกษามีสิทธิเสรีภาพในการเรียนรู้และการสอนที่เป็นอิสระ และสามารถแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ ได้อย่างเสรี 5) สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นอิสระและเปิดกว้างให้นักเรียนและนักศึกษาได้มีการเรียนรู้ที่หลากหลายและเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพ⁴⁴

⁴¹ องค์กรกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2566

⁴² แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หน้า 16

⁴³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2566

⁴⁴ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566

ประเทศไทยยังได้ให้การสนับสนุนและการส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกระบวนการเรียนรู้โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้าง และเชิดชูความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียน และสร้างความเข้าใจและความรับรู้ในระดับที่สูงขึ้น การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกลางและเท่าเทียมในการศึกษา เน้นความเป็นอิสระในการคิด การแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ที่เป็นสิ่งสร้างสรรค์ และการพัฒนาทักษะที่เหมาะสม⁴⁵

การจัดการศึกษาและสิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน เพื่อเป็นหลักประกันในการไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง และเป็นกุญแจสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อพร้อมขับเคลื่อนนโยบายสู่การสร้างสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยมีคนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

4.1.4 ผลการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา IMD 2024

International Institute for Management Development (IMD) เป็นสถาบันการศึกษาด้านการบริหารธุรกิจ และมีหน่วยงานในสังกัดคือสถาบัน IMD World Competitiveness Center ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับสากล ที่ทำการเผยแพร่รายงานการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ ในรายงาน IMD World Competitiveness Yearbook (WCY) เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นการประเมินขีดความสามารถการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ จัดเป็นดัชนีที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนานาชาติที่มีต่อประเทศที่ได้รับการจัดอันดับ ผลที่ได้จากการจัดอันดับดังกล่าวจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งต่อการจัดทำนโยบาย แผน และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในด้านต่าง ๆ

นอกจากนั้น สถาบัน IMD ยังได้จัดทำรายงานการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านทุนมนุษย์ (IMD World Talent Ranking, WTR) ซึ่งเป็นการจัดอันดับความสามารถของเขตเศรษฐกิจอีกแบบหนึ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถทางการพัฒนา การดึงดูด และการรักษาบุคลากรที่มีศักยภาพหรือแรงงานทักษะสูงเพราะบุคลากรที่มีศักยภาพและความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากการสร้างขึ้นเอง พัฒนาขึ้นเอง หรือดึงดูดคนเก่งมาจากภายนอก ย่อมถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และรายงานการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัล (IMD World Digital Competitiveness, WDC) ซึ่งเป็นการจัดอันดับความสามารถของแต่ละประเทศในการปรับเปลี่ยนสู่เศรษฐกิจสังคมดิจิทัล (Digital Transformation) ที่สะท้อนถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หรือการพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ภายในประเทศ ที่เปรียบเสมือนกลไกการขับเคลื่อนความสามารถทางการแข่งขันด้านดิจิทัลของประเทศ

ทั้งนี้ ในการจัดอันดับจะใช้ข้อมูลจากข้อมูลตัวชี้วัด ซึ่งมาจาก 3 ทาง คือ

- 1) ข้อมูลสถิติ/ข้อมูลทุติยภูมิ (Hard data/Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากองค์การระหว่างประเทศ ระดับชาติ และภูมิภาค เช่น OECD, World Bank, UN, WTO, UNESCO/UIS, IMF เป็นต้น
- 2) ข้อมูลจากการสำรวจ (Soft Data หรือ Survey Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลางและระดับสูงของหน่วยงานภาคเอกชนของประเทศที่เข้าร่วม โดยเป็นการสอบถามข้อมูลที่สะท้อนถึงการรับรู้ความสามารถในการแข่งขันทั้งในปัจจุบันและอนาคตของผู้บริหารธุรกิจ ซึ่งทำงานอยู่ในสถานการณ์ทางธุรกิจระดับนานาชาติ โดยข้อมูลที่ได้จะอยู่ในรูปของคะแนนความพึงพอใจที่มีค่าระหว่าง 1 – 10
- 3) ข้อมูลพื้นฐาน (Background data) เป็นตัวชี้วัดที่ใช้สำหรับเป็นข้อมูล (background information) หรือใช้เพื่อการอ้างอิงเท่านั้น โดยจะไม่นำมาพิจารณาในการจัดอันดับภาพรวม

⁴⁵ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2562; เกศสุตา คงอินทร์, 2564; นางลักขณ์ อัจฉริยะ, 2566)

สถาบัน IMD ได้ทำการเผยแพร่รายงานการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันในระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นการประเมินขีดความสามารถการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ จัดเป็นดัชนีที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยในปี 2567 มีประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่เข้ารับการจัดอันดับ จำนวน 67 ประเทศ/เขตเศรษฐกิจ (เพิ่มประเทศเข้าใหม่ 3 ประเทศ ได้แก่ ไนจีเรีย กาน่า เปรูโตริโก) โดยแบ่งการรายงานผลออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันภาพรวมและด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567 และ 2) ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567

ส่วนที่ 1 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันภาพรวมและด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567

ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยภาพรวม พบว่า ปี 2567 ประเทศไทยมีผลการจัดอันดับภาพรวมดีขึ้นอยู่ในอันดับที่ 25 ดีขึ้น 5 อันดับจากปีก่อน (ปี 2566 อันดับ 30) ในส่วนของปัจจัยย่อยด้านการศึกษา พบว่า ประเทศไทยมีภาพรวมด้านการศึกษาอยู่ในอันดับ 54 ซึ่งเป็นอันดับเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2566 อย่างไรก็ตาม จากจำนวนประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับที่มีเพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยจึงอยู่ในเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ดีขึ้นกว่าเดิมเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา แต่หากพิจารณาผลการจัดอันดับภาพรวมด้านการศึกษาของประเทศไทยตลอดระยะเวลา 5 ปีย้อนหลัง พบว่าประเทศไทยมีผลการจัดอันดับภาพรวมด้านการศึกษาค่อนข้างคงที่ และในปีนี้ประเทศไทยมีตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่มีการพัฒนาปรับปรุงสูง จำนวน 2 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดร้อยละของนักเรียนที่ไม่ได้มีผลการประเมิน PISA อยู่ในระดับต่ำ โดยมีค่าเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 42.8 (อันดับ 48) จากเดิมร้อยละ 31.2 (อันดับ 48) และตัวชี้วัดงบประมาณรวมด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ โดยมีค่าเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 4.8 ต่อ GDP (อันดับ 32) จากเดิมร้อยละ 3.6 ต่อ GDP (อันดับ 51) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันภาพรวมและด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567 ในรายงาน IMD World Competitiveness Yearbook (WCY)

IMD World Competitiveness Yearbook (WCY)	2563 (63)	2564 (64)	2565 (63)	2566 (64)	2567 (67)	การเปลี่ยนแปลง	
Overall	29	28	33	30	25	↑	+5
การศึกษา (Education)	55	56	53	54	54	↔	-

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนประเทศที่เข้ารับการจัดอันดับในปีนั้น ๆ

ส่วนที่ 2 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567

ปี 2567 IMD ใช้ตัวชี้วัดด้านการศึกษา จำนวน 19 ตัวชี้วัด คงเดิมเหมือนปี 2566 โดยผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษาของประเทศไทย ปี 2567 พบว่า **ประเทศไทยมีตัวชี้วัดที่มีอันดับดีขึ้น 6 ตัวชี้วัด** โดยส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดที่มาจากข้อมูลสถิติ และมีข้อสังเกตเพิ่มเติม คือ ปีนี้มีตัวชี้วัด 2 ตัวที่มีอันดับก้าวกระโดด ได้แก่ ตัวชี้วัดงบประมาณรวมด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ โดยมีอันดับก้าวกระโดดขึ้นถึง 19 อันดับจากปีก่อน มาอยู่ในอันดับ 32 และมีค่าเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 4.8 ต่อ GDP (ปี 2566 อยู่ที่ร้อยละ 3.6 ต่อ GDP อันดับ 51) และตัวชี้วัดอัตราการเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา มีอันดับก้าวกระโดดขึ้นถึง 15 อันดับจากปีก่อน มาอยู่ในอันดับ 43 และมีค่าเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 93.0 (ปี 2566 อยู่ที่ร้อยละ 74.6 อันดับ 58) และทั้ง 2 ตัวชี้วัดดังกล่าวต่างมีอันดับและค่าร้อยละดีที่สุดนับตั้งแต่ไทยเข้ารับการการจัดอันดับ ส่วนตัวชี้วัดความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ (TOEFL) แม้จะมีอันดับดีขึ้น 1 อันดับ มาอยู่ในอันดับ 57 แต่ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยคงเดิมอยู่ที่ 83 คะแนน (ปี 2566 อยู่ที่ 83 คะแนน อันดับ 58) รายละเอียดดังแสดงตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่มีอันดับดีขึ้นของประเทศไทย ปี 2567 (6 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดการศึกษา (Education)	2563 (63)		2564 (64)		2565 (63)		2566 (64)		2567 (67)		การ เปลี่ยนแปลง	
	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ		
1) งบประมาณรวมด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Total public expenditure on education (% GDP))	3.00	58	3.00	59	3.70	49	3.6	51	4.8	32	↑	+19
2) อัตราการเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา (%) (Secondary school enrollment (%))	77.3	57	72.7	61	77.5	59	74.6	58	93.0	43	↑	+15
3) ดัชนีวัดคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย (University education index)	2.02	49	2.6	48	2.58	47	2.55	48	2.65	45	↑	+3
4) อัตราส่วนประชากรที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher education achievement)	33	48	32	49	34	45	35	46	36	44	↑	+2
5) งบประมาณรวมด้านการศึกษาต่อจำนวนประชากร** (Total public expenditure on education per capita (US\$ per capita)**)	229	56	247	57	279	56	274	57	359	56	↑	+1
6) ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ (TOEFL) ** (English proficiency – TOEFL**)	78	59	80	58	83	57	83	58	83	57	↑	+1

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับในปีนั้น ๆ

*ข้อมูลจากการสำรวจ (Survey Data) **ข้อมูลพื้นฐาน (Background data)

ตัวชี้วัดที่มีอันดับแย่ลง จำนวน 10 ตัวชี้วัด โดยปีนี้ตัวชี้วัดที่มาจากการสำรวจ (Survey Data) ส่วนใหญ่มีอันดับแย่ลง ซึ่งแตกต่างจากปีก่อนที่ตัวชี้วัดดังกล่าวมีอันดับและคะแนนเฉลี่ยดีขึ้นทุกตัว โดยมีข้อสังเกตเพิ่มเติม คือ ปีนี้มีตัวชี้วัด 2 ตัวที่มีอันดับร่วงลงมากค่อนข้างมาก ได้แก่ ตัวชี้วัดการจัดการศึกษาสาขาบริหารจัดการที่ตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจ แม้ปี 2566 ตัวชี้วัดนี้จะมีอันดับที่ดีที่สุดของตัวชี้วัดด้านการศึกษาทั้งหมด แต่ปี 2567 กลับมีอันดับร่วงลงถึง 13 อันดับ มาอยู่ในอันดับ 32 และมีคะแนนเฉลี่ยลดลงอยู่ที่ 6.44 คะแนน (ปี 2566 อยู่ที่ 7.07 คะแนน อันดับ 19) และตัวชี้วัดทักษะทางภาษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ ก็มีอันดับร่วงลง 7 อันดับ มาอยู่ในอันดับ 54 และมีคะแนนเฉลี่ยลดลงอยู่ที่ 5.22 คะแนน (ปี 2566 อยู่ที่ 5.38 คะแนน อันดับ 47) เช่นเดียวกันกับตัวชี้วัดผลการทดสอบ PISA ที่ปีนี้มีอันดับแย่สุดและคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดนับตั้งแต่ไทยเข้าร่วมการจัดอันดับ โดยร่วงลงมาอยู่ในอันดับ 54 ด้วยคะแนนเฉลี่ย 394 คะแนน (ปี 2566 อยู่ที่ 412 คะแนน อันดับ 49) และมีอันดับดีกว่าเพียง 4 ประเทศ คือ ซาอุดีอาระเบีย (387 คะแนน) อินโดนีเซีย (369 คะแนน) จอร์แดน (359 คะแนน) และฟิลิปปินส์ (353 คะแนน) ส่วนตัวชี้วัดอัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับประถมศึกษาและตัวชี้วัดอัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แม้จะมีอันดับลดลง โดยอยู่ในอันดับ 33 และ 61 ตามลำดับ แต่ยังคงมีค่าอัตราส่วนคงเดิมเหมือนปีก่อน โดยอัตราส่วนครูต่อนักเรียนอยู่ที่ 14.37 ในระดับประถมศึกษา และ 22.86 ในระดับมัธยมศึกษา (ปี 2566 อยู่ในอันดับ 32 และ 58 ตามลำดับ) รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่มีอันดับแย่ลงของประเทศไทย ปี 2567 (9 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดการศึกษา (Education)	2563 (63)		2564 (64)		2565 (63)		2566 (64)		2567 (67)		การเปลี่ยนแปลง	
	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ		
1) การจัดการศึกษาสาขาบริหารจัดการที่ตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจ* (Management education*)	6.45	34	6.21	37	6.22	37	7.07	19	6.44	32	↓	-13
2) ทักษะทางภาษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ* (Language skills*)	5.02	47	5.02	46	4.97	50	5.38	47	5.22	54	↓	-7
3) ผลการทดสอบ PISA (Mathematics and Sciences) (Educational assessment - PISA)	M419 S426 R393 A412	50	M419 S426 R393 A412	50	M419 S426 R393	50	M419 S426 R393 A412	49	M419 S409 R3379 A394	54	↓	-5
4) การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตอบสนองความสามารถในการแข่งขัน* (University education*)	5.96	38	5.95	37	5.78	41	6.34	33	6.13	38	↓	-5
5) อัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับมัธยม (%) (Pupil-teacher ratio (secondary education) (%))	24.16	57	25.95	60	23.59	57	22.86	58	22.86	61	↓	-3
6) การศึกษาระดับประถมและมัธยมตอบสนองความสามารถในการแข่งขัน* (Primary and secondary education*)	5.8	39	5.8	42	5.56	43	6.26	32	5.97	35	↓	-3
7) นักศึกษาที่ออกไปศึกษาต่างประเทศในระดับอุดมศึกษาต่อ ประชากร 1,000 คน** (Student mobility outbound**)	0.49	53	0.5	54	0.49	54	0.48	55	0.43	56	↓	-1
8) อัตราส่วนเพศหญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Women with degrees)	24.9	47	24.9	47	24.9	48	26.6	48	27.8	49	↓	-1
9) อัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับประถมศึกษา (%) (Pupil-teacher ratio (primary education) (%))	16.2	36	15	30	14	28	14.37	32	14.37	33	↓	-1

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับในปีนั้น ๆ

*ข้อมูลจากการสำรวจ (Survey Data) **ข้อมูลพื้นฐาน (Background data)

ตัวชี้วัดที่มีอันดับคงเดิม จำนวน 4 ตัวชี้วัด โดยเป็นตัวชี้วัดที่มาจากข้อมูลสถิติทั้งสิ้น และมีข้อสังเกตเพิ่มเติม คือ (1) แม้ผลการทดสอบ PISA 2020 ประเทศไทยจะมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดนับตั้งแต่ไทยเข้าร่วมทดสอบ PISA แต่ตัวชี้วัดร้อยละของนักเรียนที่ไม่ได้มีผลการประเมิน PISA อยู่ในระดับต่ำ กลับมีค่าเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 42.8 (อันดับ 48) และถือเป็น 1 ตัวชี้วัดของประเทศไทยที่มีการพัฒนาปรับปรุงสูง (ปี 2566 อยู่ที่ร้อยละ 31.2 อันดับ 48) (2) ตัวชี้วัดงบประมาณรวมด้านการศึกษานักเรียนทุกระดับ ซึ่งปี 2567 อยู่ที่ 1,769 ดอลลาร์สหรัฐต่อนักเรียนทุกระดับ เพิ่มขึ้น 169 ดอลลาร์สหรัฐจากปีก่อน และถือเป็นค่าที่สูงที่สุดนับตั้งแต่ไทยเข้าร่วมการจัดอันดับ (ปี 2566 อยู่ที่ 1,600 ดอลลาร์สหรัฐต่อนักเรียนทุกระดับ อันดับ 58) และ (3) ตัวชี้วัดอัตราการไม่รู้หนังสือของประชากร อายุ 15 ปีขึ้นไป เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานใดสำรวจอัตราการไม่รู้หนังสือของประชากรเพิ่มเติมหลังจากปี 2563 ทำให้ปี 2567 ประเทศไทยยังคงใช้ค่าเดิมของปี 2563 คือ ร้อยละ 6.2 ทั้งนี้ ตัวชี้วัดดังกล่าวยังคงเป็นตัวชี้วัดที่มีอันดับแย่สุดของตัวชี้วัดด้านการศึกษาทั้งหมด และค่อนข้างรั้งท้ายเมื่อเทียบกับประเทศที่เข้าร่วม โดยมีอันดับดีกว่าเพียง 5 ประเทศ ได้แก่ กาตาร์ (ร้อยละ 6.5) บราซิล (ร้อยละ 6.8) เพอร์โตริโก (ร้อยละ 7.6) อินเดีย (ร้อยละ 25.6) และไนจีเรีย (ร้อยละ 38.0) รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการจัดอันดับตัวชี้วัดด้านการศึกษามีอันดับเท่าเดิมของประเทศไทย ปี 2567 (4 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดการศึกษา (Education)	2563 (63)		2564 (64)		2565 (63)		2566 (64)		2567 (67)		การเปลี่ยนแปลง	
	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ	ค่า	อันดับ		
1) ร้อยละของนักเรียนที่ไม่ได้มีผลการประเมิน PISA อยู่ในระดับต่ำ (Students who are not low achievers - PISA)	31.2	50	31.2	50	31.2	50	31.2	48	42.8	48	↔	-
2) งบประมาณรวมด้านการศึกษานักเรียนทุกระดับ US\$ (Total public expenditure on education per student)	1294	53	1294	53	1294	53	1600	52	1769	52	↔	-
3) นักศึกษาต่างชาติที่เข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศ ต่อ ประชากร 1,000 คน (Student mobility inbound)	0.48	53	0.48	54	0.38	53	0.38	54	0.41	54	↔	-
4) อัตราการไม่รู้หนังสือของประชากร อายุ 15 ปี ขึ้นไป (Illiteracy)	6.2	58	6.2	57	6.2	58	6.2	59	6.2	59	↔	-

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนประเทศที่เข้าร่วมการจัดอันดับในปีนั้น ๆ

4.1.5 ผลการทดสอบ PISA 2022

โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ⁴⁶ หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) เป็นโครงการต่อเนื่องที่ทำการสำรวจผลการเรียนของเด็กและเยาวชนในประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้และทักษะสำคัญที่นักเรียนได้รับจากการศึกษา เป้าหมายหลักของ PISA คือ การให้ข้อมูลแก่ระดับนโยบายว่า ระบบการศึกษาของแต่ละประเทศสามารถเตรียมความพร้อมให้เยาวชนเพื่อใช้ชีวิตและการทำงานในอนาคตได้มากน้อยเพียงใด เมื่อเยาวชนเหล่านั้น ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่และออกไปใช้ชีวิตในโลกที่ประชาชนต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ร่วมกันใกล้ชิดมากขึ้นในโลก ปัจจุบัน PISA วัดความสามารถและทักษะในการนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้ในชีวิตจริงนอกห้องเรียน หรือทักษะในการใช้ชีวิต และนิยามว่าเป็น **ความฉลาดรู้** (Literacy) ซึ่ง PISA วัดความฉลาดรู้ 3 ด้าน ได้แก่ การอ่าน (Reading Literacy) คณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy)

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดำเนินงาน PISA ของประเทศไทยในฐานะศูนย์แห่งชาติ เป็นผู้ประสานและติดต่อกับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ สำหรับ PISA 2022 ประเทศไทยจากประชากรนักเรียนอายุ 15 ปี 6 แสนคน สุ่มตัวอย่างนักเรียนเข้าร่วมการประเมิน 8,495 คน จาก 279 โรงเรียน จากโรงเรียนทุกสังกัดทั่วประเทศ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 62 % สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 12 % สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร 0.5 % สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย 6 % โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 1 % สถาบันการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 19 % และโรงเรียนเน้นวิทยาศาสตร์ ทั้ง 14 แห่ง 0.3 % โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม 2565 และได้เผยแพร่ผลการประเมินอย่างเป็นทางการเมื่อวันอังคารที่ 5 ธันวาคม 2566 ส่วนการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์จะเผยแพร่ในเดือนธันวาคม 2567 และในรอบการประเมินถัดไป คือ PISA 2025 จะมีการจัดรอบทดลองเครื่องมือในเดือนสิงหาคม 2567 และทำการวิจัยหลักในเดือนสิงหาคม 2568 กล่าวคือ จะมีเวลาเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ครูและนักเรียนที่อาจเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพียง 1 ปีเศษ

จากผลการทดสอบ PISA 2022 สัดส่วนข้อสอบในแต่ละด้าน คือ ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ 60% วิทยาศาสตร์ 20% การอ่าน 20% 10 ประเทศที่อันดับสูงที่สุด โดยใช้คะแนนคณิตศาสตร์เป็นหลัก และเปรียบเทียบกับประเทศไทย และอาเซียน ดังนี้

⁴⁶ Focus 18 PISA กับประเทศไทย: ความจริงที่ต้องยอมรับ. <https://pisathailand.ipst.ac.th/pisa/focus/> สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ก.พ. 63

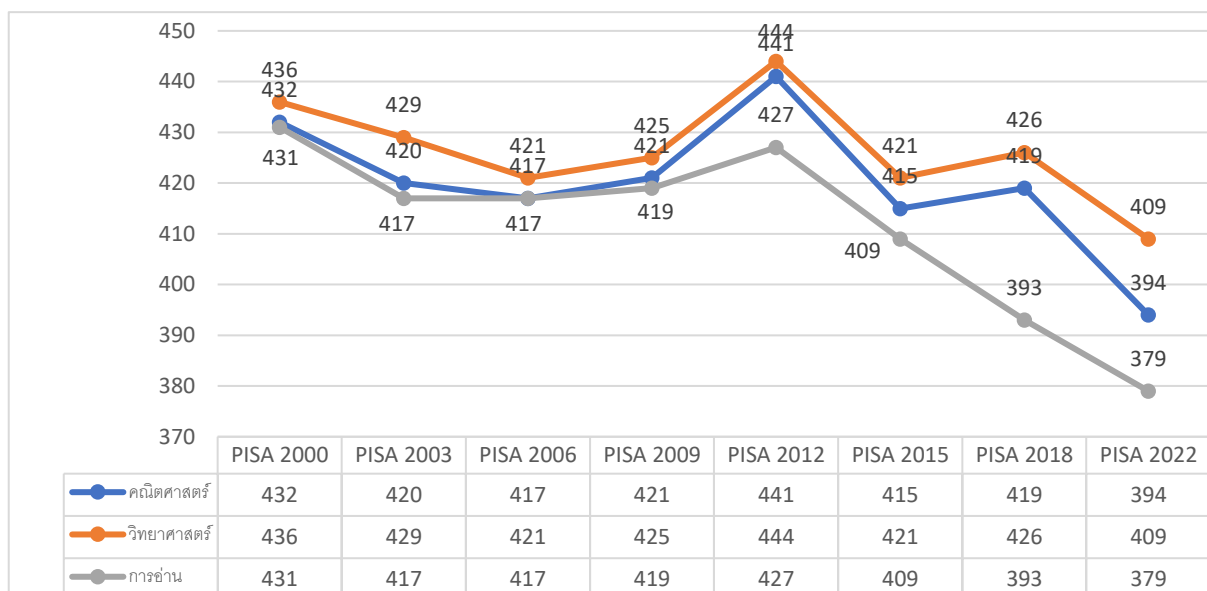
ตารางที่ 5 ผลการสอบ PISA 2022

อันดับ	ประเทศ	ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาปี 2022		
		คณิต	วิทย์	การอ่าน
1	สิงคโปร์	575	561	543
2	มาเก๊า	552	543	510
3	จีนไทเป	547	537	515
4	ฮ่องกง	540	520	500
5	ญี่ปุ่น	536	547	516
6	เกาหลี	527	528	515
7	เอสโตเนีย	510	526	511
8	สวิตเซอร์แลนด์	508	503	483
9	แคนาดา	497	515	507
10	เนเธอร์แลนด์	493	488	459
OECD average		472	485	476
31	เวียดนาม	469	472	462
40	บรูไน	442	446	429
53	มาเลเซีย	409	416	388
58	ไทย	394	409	379
69	อินโดนีเซีย	366	383	359
75	ฟิลิปปินส์	355	356	347
81	กัมพูชา	336	347	329

จากตาราง พบว่า ประเทศที่สอบได้คะแนนคณิตศาสตร์เป็นอันดับ 1 ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ อันดับ 2 มาเก๊า และ อันดับ 3 คือ จีนไทเป ตามลำดับ ส่วนประเทศไทยได้คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนแล้ว ไทยยังคะแนนต่ำกว่า เวียดนาม บรูไน และมาเลเซีย

หากพิจารณาแนวโน้มของคะแนนทดสอบของประเทศไทย จากคะแนนตั้งแต่ ปี 2000 จนถึงปี 2022 พบว่า ผลการทดสอบของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง

แผนภาพที่ 1 แนวโน้มคะแนนผลการทดสอบ PISA ปี 2000 - 2022

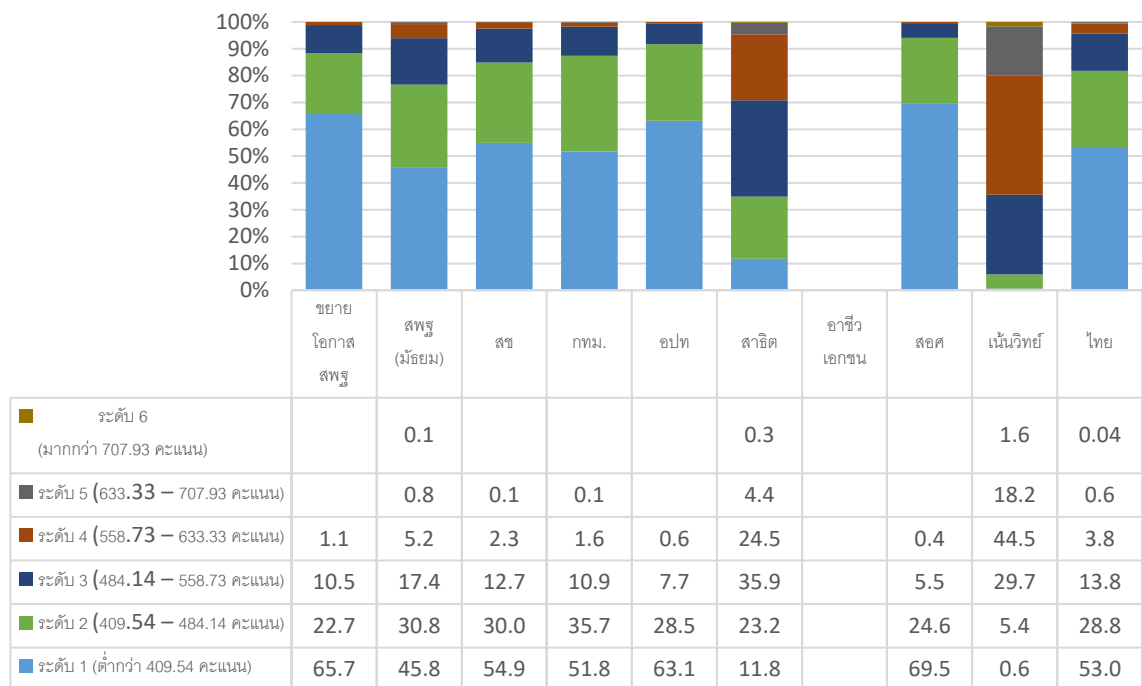
หากจำแนกผลการสอบ PISA 2022 ตามกลุ่มโรงเรียนได้ดังนี้

ตารางที่ 6 จำแนกผลการสอบ PISA 2022

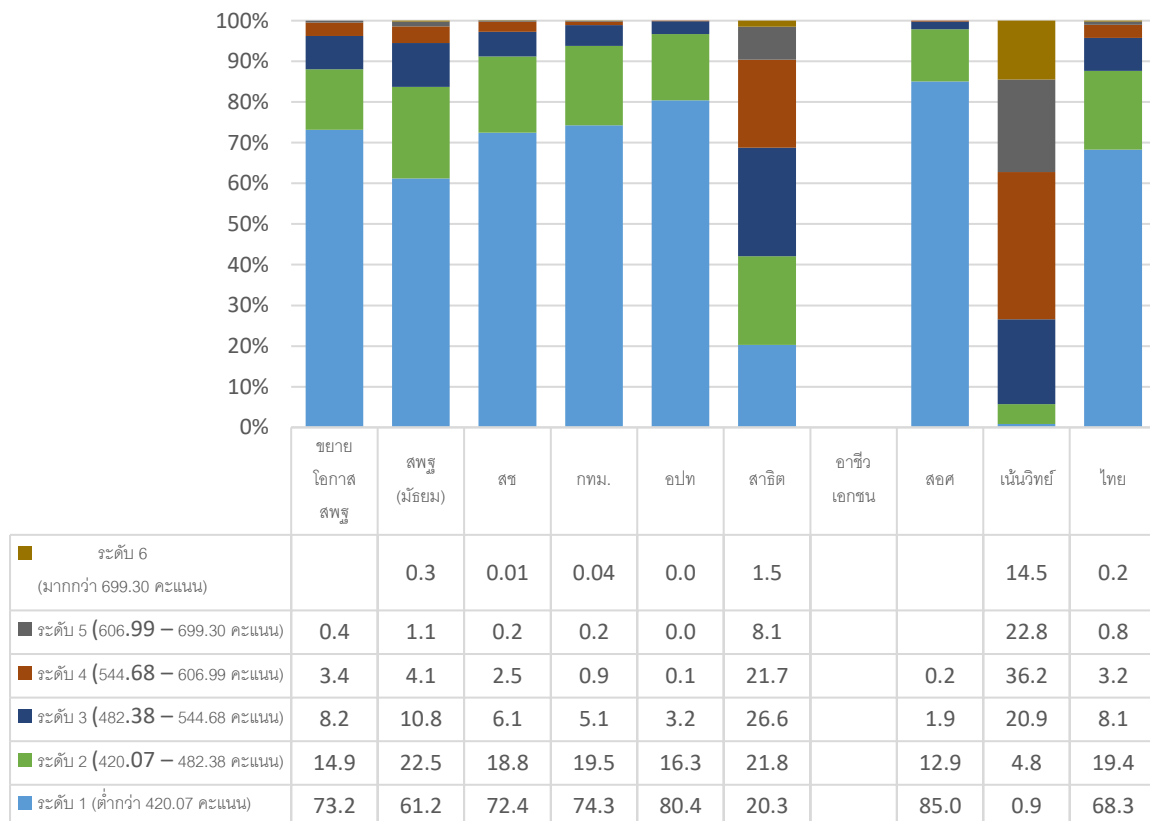
กลุ่มโรงเรียน	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	การอ่าน
โรงเรียนที่เน้นวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์	589	581	531
โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย สังกัด อว.	497	510	473
ค่าเฉลี่ย OECD	472	485	476
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด สพฐ.	407	423	393
คะแนนเฉลี่ยของประเทศไทย	394	409	379
โรงเรียนสังกัด สช.	385	400	369
โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร	384	407	376
โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด สพฐ.	383	383	348
โรงเรียนสังกัด อปท. กระทรวงมหาดไทย	373	388	361
สถานศึกษาสังกัด สอศ.	363	379	350

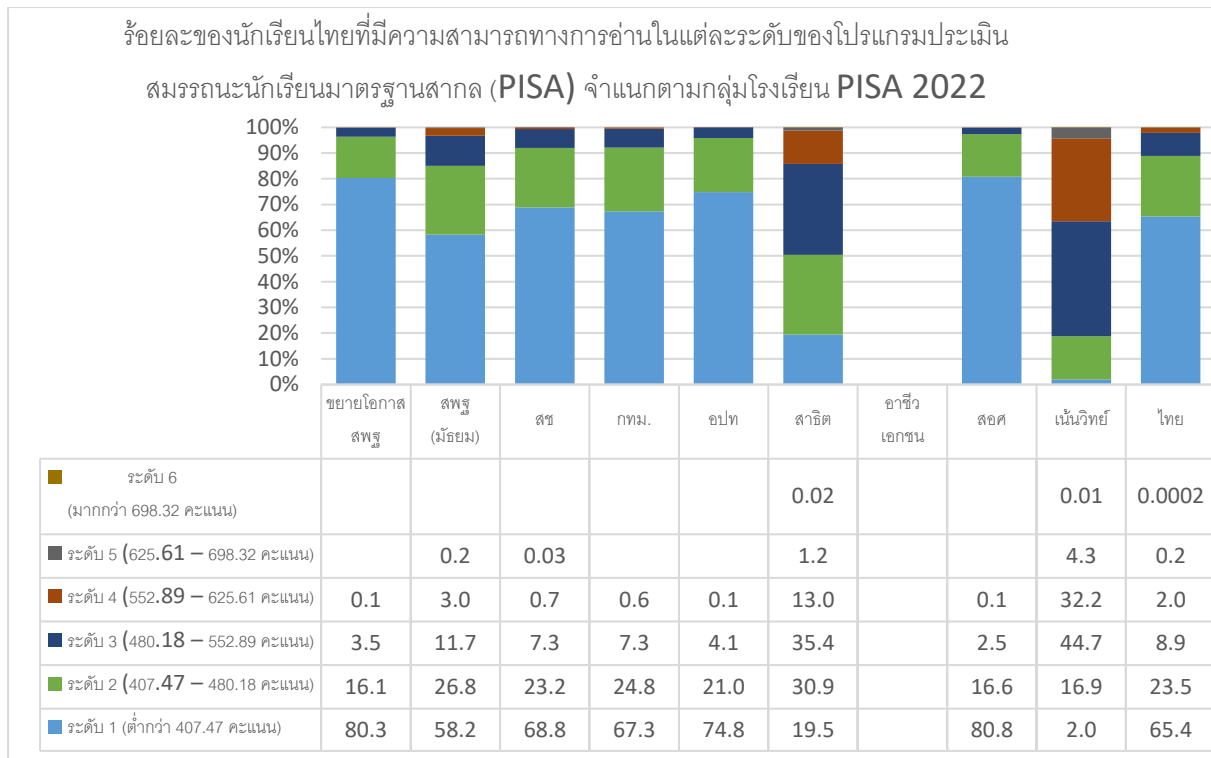
จะเห็นได้ว่า ผลการทดสอบของผู้เรียนในสถานศึกษาเกือบทุกสังกัดมีคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของ OECD เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ หากเทียบร้อยละระดับความสามารถของเด็กไทย โดยแบ่งเป็น 6 ระดับตามคะแนนที่ได้ จำแนกตามสังกัดโรงเรียนจะปรากฏดังแผนภูมิแสดงร้อยละความสามารถของนักเรียนไทยใน 3 ด้าน ดังนี้

ร้อยละของนักเรียนไทยที่มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์ในแต่ละระดับของโปรแกรมประเมิน
สมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน PISA 2022

ร้อยละของนักเรียนไทยที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ในแต่ละระดับของโปรแกรมประเมิน
สมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน PISA 2022

พบว่า นักเรียนไทยส่วนใหญ่มีผลการทดสอบอยู่ในระดับ 1 (คะแนนต่ำกว่า 407.47) ในทุกรายวิชา ซึ่งเป็นระดับที่บ่งบอกว่า ผู้เข้ารับการทดสอบไม่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียนในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

4.1.6 ผลการดำเนินการที่ผ่านมา

ด้วยความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้ศึกษาวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความสามารถทางการแข่งขันในระดับสากล อาทิ PISA, IMD, WEF เพื่อใช้มาตรฐานในการเปรียบเทียบสมรรถนะทางการศึกษาและความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ และได้แนะนำแนวทางการยกระดับสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในเวทีสากลด้วยการพัฒนาอันดับดัชนีตัวชี้วัดทางการศึกษาในระดับนานาชาติ เสนอต่อสภาการศึกษาเพื่อพิจารณา และสภาการศึกษามีมติในการประชุมครั้งต่าง ๆ ดังนี้

มติสภาการศึกษา ครั้งที่ 2/2564 เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2564 เห็นชอบแนวทางการยกระดับสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในเวทีสากลด้วยการพัฒนาอันดับดัชนีตัวชี้วัดทางการศึกษาในระดับนานาชาติ (IMD)

มติสภาการศึกษา ครั้งที่ 4/2564 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ประกอบด้วย

1. ที่ประชุมเห็นชอบแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในระดับนานาชาติผ่านตัวชี้วัดทางการศึกษา (IMD) ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเสนอ
2. ที่ประชุมมอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในระดับนานาชาติ ผ่านตัวชี้วัด IMD ตามเสนอ โดยให้กำหนดกรอบระยะเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจน
3. ที่ประชุมมอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษานำเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการศึกษาของประเทศไทยในระดับนานาชาติ ผ่านตัวชี้วัดทางการศึกษา (IMD) ต่อคณะรัฐมนตรี

มติสภาการศึกษา ครั้งที่ 1/2566 เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 เห็นชอบแผนการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาไทยในเวทีโลก

มติสภาการศึกษา ครั้งที่ 1/2567 เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2567 เห็นชอบในหลักการแนวทางการขับเคลื่อนการยกระดับผลการทดสอบ PISA 2025 และเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

นอกจากนี้ เพื่อให้แผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ และสะท้อนสภาพที่แท้จริงที่เกิดขึ้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้มีกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การระดมความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

ครั้งที่ 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ข้อเสนอการยกระดับผลการทดสอบ PISA เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2566 ณ ห้องประชุมเรสซิเดนซ์ โรงแรมริเวอร์ไซด์ กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) รวมทั้งเพื่อศึกษา วิเคราะห์ ระดมความคิดเห็น และรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับผลการทดสอบ PISA และเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาผลการทดสอบ PISA กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกภาคส่วน ทั้งนี้ มีหน่วยงานเข้าร่วมการประชุมทั้งสิ้น จำนวน 94 หน่วยงาน ประมาณ 200 คน

ครั้งที่ 2 การประชุมปรึกษาหารือแนวทางการยกระดับผลการทดสอบ PISA 2025 เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2567 ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการร่วมมือ การบูรณาการการดำเนินงานในการยกระดับผลการทดสอบ PISA 2025 ทั้งนี้ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม จำนวน 10 หน่วยงาน ประมาณ 30 คน ประกอบด้วยหน่วยงานซึ่งมีสถานศึกษาในสังกัดเข้าร่วมการทดสอบ PISA ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สธ.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) และ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร รวมทั้ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สทศ.) สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และสมาคมบัณฑิตคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย

ครั้งที่ 3 การประชุมคณะทำงานจัดทำแผนระดับ 3 ด้านการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล ครั้งที่ 1/2567 เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2567 ณ ห้องประชุมสีปนนท์ เกตุทัต สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ครั้งที่ 4 การประชุมรับฟังความคิดเห็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการจัดทำแผนระดับ 3 ด้านการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2567 ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม จำนวน 22 หน่วยงาน ประมาณ 50 คน ประกอบด้วย องค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานและองค์กรในสังกัดและในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สธ.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม สถาบันคุณวุฒิแห่งชาติ ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และสมาคมบัณฑิตคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย

ครั้งที่ 5 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนระดับ 3 ด้านการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2567 ณ ห้องประชุมราชา 2 โรงแรมปรีnce พาเลซ มหานาค กรุงเทพฯ

ครั้งที่ 6 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง โครงการการปรับปรุงคุณภาพและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลทางการศึกษา (Capacity-building workshop 2 and 3 of the Improving the quality and use of Education Data project) ในหัวข้อการใช้ PISA ในทางปฏิบัติ: พลังของข้อมูลเพื่อการปรับปรุงการศึกษา – การเชื่อมโยงผลจาก PISA กับการปฏิรูประบบการศึกษา เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2567 ณ โรงแรมพูลแมน คิง เพาเวอร์ กรุงเทพฯ การประชุมนี้เป็นการประชุมระดับผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้บทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากผลการทดสอบ PISA อันจะนำไปสู่การวางแผนการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยต่อไป

(2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน 19 แห่ง ประกอบด้วย

จังหวัดขอนแก่น ลงพื้นที่สถานศึกษา จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนซำยางวิทยายน วิทยาลัยเทคนิคชุมแพ โรงเรียนบ้านหินร่องโนนสวรรค์ สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดขอนแก่น และโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง

จังหวัดชลบุรี ลงพื้นที่สถานศึกษา จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย ชลบุรี โรงเรียนดาราสมุทร วิทยาลัยอาชีวศึกษาศรีราชา และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอศรีราชา

จังหวัดปทุมธานี ลงพื้นที่สถานศึกษา จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนคลองบางโพธิ์ และโรงเรียนสุนทรโฆสิตตาประชาสรรค์

จังหวัดฉะเชิงเทรา ลงพื้นที่สถานศึกษา ณ ศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา

กรุงเทพมหานคร ลงพื้นที่สถานศึกษา จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสตรีวิทยา โรงเรียนราชินีบน วิทยาลัยเทคโนโลยีพระนครพิชการ วิทยาลัยเทคโนโลยีวิมลบริหารธุรกิจ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์ และโรงเรียนพรตพิทยพยัต

ตารางที่ 7 การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จังหวัด	สังกัด										รวม
	ร.ร. เน้น วิทย์	สพฐ.		สช.	สอศ.		สกร.	กทม.		อปท.	
		มัธยม	ขยาย โอกาส		รัฐ	เอกชน		มัธยม	ขยาย โอกาส		
ขอนแก่น		1	1		1		1			1	5
ชลบุรี	1			1	1		1				4
ปทุมธานี		1	1								2
ฉะเชิงเทรา							1				1
กรุงเทพฯ		2		1		2		1	1		7
รวม	1	4	2	2	2	2	3	1	1	1	19

โดยมีสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

(2.1) ข้อค้นพบเชิงนโยบายและข้อสังเกต ที่ได้จากการวิเคราะห์ผลการทดสอบ PISA

ข้อค้นพบเชิงนโยบาย

1. กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ควรละเลย คือ กลุ่มผู้เรียนอาชีวศึกษา ซึ่งในการทดสอบ PISA 2022 มีผู้เข้ารับการทดสอบถึงร้อยละ 14.7 และเป็นกลุ่มที่มีผลการทดสอบต่ำที่สุด จึงควรมีการกำหนดมาตรการเพื่อดำเนินการพัฒนาทักษะการอ่าน และการคิดวิเคราะห์ให้กับผู้เรียนอาชีวศึกษาด้วย
2. ประเทศไทยมีกลุ่มเด็กข้างเผือกอยู่ถึงร้อยละ 15 ซึ่งมากกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 10 (เด็กข้างเผือก หมายถึง เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในเปอร์เซ็นต์ไทล์ต่ำกว่า 25 แต่มีผลการทดสอบอยู่ในเปอร์เซ็นต์ไทล์สูงกว่า 75) ซึ่งควรมีการศึกษาวิจัยหรือถอดบทเรียนความสำเร็จของโรงเรียนที่สามารถพัฒนาให้เกิดกลุ่มเด็กข้างเผือกเหล่านี้ และขยายผลไปในโรงเรียนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนขยายโอกาส
3. นอกเหนือจากคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนแล้ว ร้อยละของนักเรียนที่ทำคะแนนได้ในระดับต่าง ๆ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน โดยการทดสอบ PISA แบ่งคะแนนออกเป็น 6 ระดับ โดยระดับคะแนนที่นักเรียนควรทำได้ต้องไม่ต่ำกว่าระดับที่ 2 ซึ่งสะท้อนถึงระดับพื้นฐานที่นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ ส่วนกลุ่มเด็กที่ทำคะแนนได้ต่ำกว่าระดับ 2 ซึ่งประเทศไทยมีเด็กกลุ่มนี้อยู่มากกว่าร้อยละ 50 ในทุกวิชา ซึ่งหมายถึงนักเรียนไทยมากกว่ากึ่งหนึ่งไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตจริงได้
4. การทดสอบในครั้งต่อไปเป็นการทดสอบ online โดยสมบูรณ์ ดังนั้น นอกเหนือจากการพัฒนาทักษะการอ่านและการคิดวิเคราะห์ให้กับนักเรียนแล้ว ยังต้องพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับนักเรียนควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อาทิ สัญญาณอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการทดสอบในครั้งต่อไปด้วยเช่นเดียวกัน

ข้อสังเกต

1. การยกระดับผลการทดสอบ PISA ให้ประสบความสำเร็จจะต้องเข้าใจแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน เนื่องจากแนวข้อสอบ PISA จะพัฒนามาจากสภาวะการณ์ของโลกในปัจจุบัน รวมทั้งทักษะในการรับมือกับสภาวะการณ์ดังกล่าว
2. การยกระดับผลการทดสอบ PISA ต้องมองในมิติภาพรวมมากกว่าการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจากผลการวิเคราะห์ของ OECD พบว่า เศรษฐฐานะของผู้เรียน ทักษะของผู้เรียน สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีผลต่อการประเมินสมรรถนะของผู้เรียนด้วยเช่นกัน ดังนั้น การยกระดับผลการทดสอบ PISA ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมทุกมิติ
3. ในการทดสอบ PISA ครั้งต่อไป นอกเหนือจากการวัดทักษะในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์แล้ว ยังมีการวัดทักษะด้าน Learning in the Digital World จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการเพิ่มทักษะให้แก่ผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย

(2.2) ข้อเสนอ ที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ

(2.2.1) กลุ่มครูและผู้บริหารสถานศึกษา

● ปัญหาในการยกระดับผลการทดสอบ PISA

1. ภาระงานครูผู้สอน ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกินขอบเขตและมากเกินไป อาทิ งานประเมิน การประชุม งานธุรการ การเข้าเวร งานประจำชั้น จนส่งผลกระทบต่อเวลาในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ครูไม่มีเวลาในการเตรียมการสอน จนส่งผลถึงโอกาสที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน

2. ทศนคตินักเรียน นักเรียนไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสอบ PISA คิดว่าไม่มีผลกระทบต่อสถานศึกษาหรือไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเอง จึงไม่สนใจและไม่จริงจังทั้งในการเตรียมตัวและการสอบ รวมไปถึงนักเรียนบางรายมีมุมมองด้านลบต่อการแข่งขันและรูปแบบของการประเมิน

3. ทักษะนักเรียน นักเรียนขาดทักษะในการอ่านบทความ หรือการอ่านจับใจความ เพราะมีเวลาในการฝึกอ่านที่น้อยเกินไป รวมถึงการคิดวิเคราะห์ การพลิกแพลงสถานการณ์ และวิเคราะห์สู่การตอบคำถาม

4. บทบาทกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการไม่แก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง อาทิ จำนวนครูต่อนักเรียนมีไม่เพียงพอ และควรมหามาตรการหรือเพิ่มอัตรากำลังในการผลิตครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาสู่ระบบการศึกษา

5. ทศนคติของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ผู้บริหารสถานศึกษาและครู มีมุมมองต่อการทดสอบ PISA ที่ยังไม่ดีพอ ส่งผลต่อการจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงาน ทำให้การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนไม่เกิด Best practice เน้นโครงการการแข่งขัน กิจกรรมต่าง ๆ มากเกินจำเป็น จนไม่มีเวลาในการบริหารจัดการและวางแผนในการผลักดันกระบวนการเรียนรู้ในการเตรียมตัวเพื่อเข้ารับการทดสอบ PISA

● ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA

1. พัฒนาครูผู้สอน ให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาที่จัดการเรียนการสอน โดยผลักดันให้รู้ลึก รู้จริง และรู้กว้าง สามารถเชื่อมโยงความรู้และกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น รวมถึงสร้างการรับรู้ของครูและผู้บริหารที่มีต่อการทดสอบ PISA

2. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นสถานการณ์จำลอง นำเอาบทอ่านไปใช้ อาทิ บทความสารคดี บทอ่านที่มีค่าสถิติ เพื่อเป็นการฝึกฝนความรู้และปรับปรุงกลวิธี มีเทคนิคการอ่านที่ดีและเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ให้มีผล Reading literacy ที่ดีขึ้น

3. รูปแบบของการประเมินการเรียนรู้ในห้องเรียน ต้องมีความหลากหลาย เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์แล้วนำมาเขียนตอบ การเรียงสถานการณ์ก่อนหลัง รวมถึงการเขียนเหตุผลสนับสนุน เพื่อพัฒนากระบวนการคิดและรู้จักการนำไปใช้

(2.2.2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา

● ความท้าทายในการยกระดับผลการทดสอบ PISA

1. หลักสูตร ระบบการจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลการศึกษา เน้นการท่องจำ ไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะด้านการอ่านและการคิดวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับลักษณะของข้อสอบ PISA

2. ผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการทดสอบและลักษณะข้อสอบ PISA ผู้เข้าสอบไม่มีความรู้ ไม่พร้อม และไม่คุ้นเคยกับข้อสอบ PISA

3. นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่มีแรงจูงใจในการทำข้อสอบ มีความคิดว่าผลสอบไม่มีผลกระทบหรือให้ประโยชน์อะไรกับตนเอง

4. ขาดการถอดบทเรียน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาในเชิงลึกที่ชัดเจนว่าสาเหตุคะแนน PISA ต่ำ คืออะไร ปัญหาในแต่ละพื้นที่และบริบทมีความแตกต่างกันอย่างไร มีแนวทางและวิธีการแก้ไขอย่างไร

5. ไม่มีหรือขาดการสื่อสารนโยบาย แผนงาน ข้อปฏิบัติ ในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ขาดผู้รับผิดชอบในภาพรวมและผู้ปฏิบัติที่ชัดเจน ขาดการกำกับ ติดตามและการร่วมมืออย่างต่อเนื่องระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA

1. กำหนดให้การยกระดับผลการทดสอบ PISA เป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนหรือวาระแห่งชาติ มีการกำหนดนโยบาย กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ค่าเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่ชัดเจน สร้างการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน และกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

2. สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อสอบ PISA รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำข้อสอบแก่ นักเรียน ครู ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. ระบบการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ควรเน้นทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ การคิดวิเคราะห์มากกว่าการเน้นการท่องจำ

(2.2.3) กลุ่มผู้เรียน ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผลการทดสอบ PISA

1. การแปลข้อสอบจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ตัวอย่างและสถานการณ์ไม่สอดคล้องกับบริบทของไทยทำให้นักเรียนไม่เข้าใจคำถาม และทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ทั้งนี้ทาง สสวท. ได้มีการแปลข้อสอบจากภาษาไทยกลับไปเป็นเป็นภาษาอังกฤษอีกครั้ง จากนั้นจึงส่งกลับไปให้ OECD ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อความถูกต้องและลดการคลาดเคลื่อนจากการแปล

2. ข้อจำกัดและปัจจัยส่วนตัวของเด็ก อาทิ เศรษฐฐานะและ growth mindset ซึ่งส่งผลโดยตรงกับผลการทดสอบ PISA รวมไปถึงปัญหาด้านทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะบุคลากรครูและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ การจัดสรรงบประมาณไม่ตอบสนองต่อบริบทและความต้องการของพื้นที่ อันส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีคุณภาพ และทำให้ผลการทดสอบ PISA ต่ำลง

3. กระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ และเนื้อหาในรายวิชาบางวิชายังไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่ใช้สำหรับการสอบได้

4. นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงจุดประสงค์และความสำคัญ รวมถึงผลที่ผู้เรียนจะได้รับหลังการทดสอบ PISA ทำให้นักเรียนไม่ตั้งใจและเตรียมตัวในการทำข้อสอบ

5. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่ทราบจุดประสงค์ของการทดสอบ PISA นอกจากนั้น ครูยังไม่ได้แจ้งให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์และความสำคัญของการทดสอบ PISA อีกด้วย

- ข้อเสนอในการยกระดับผลการทดสอบ PISA

1. พัฒนา/ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน ให้เด็กมีทักษะการคิดและการวิเคราะห์ เช่น สร้างให้เด็กกล้าพูดและแสดงความคิดเห็น มีการแลกเปลี่ยนอภิปรายในชั้นเรียน ปรับรูปแบบการสอนที่เน้นไปทาง Activity-Based Learning, Inquiry-Based Learning หรือ Project-Based Learning

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมี growth mindset ที่ดี เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อว่าตนเองสามารถเก่งขึ้นได้และพัฒนาตนเองได้ และเชื่อว่าการเรียนรู้นั้นไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็สามารถเรียนรู้ได้ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับครอบครัว เพื่อให้ผู้ปกครองเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาของเด็ก

3. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดและวิเคราะห์ โดยอาจส่งเสริมเป็นระยะ ๆ โดยระยะสั้นจะเป็นการปลูกฝังตั้งแต่ปฐมวัย-ประถมศึกษา โดยฝึกให้เด็กได้รู้จักคิดและตัดสินใจ ในระยะกลางจะต้องเร่งพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่อ่อนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปรับหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดและวิเคราะห์ และการประเมินผลที่เน้นการประยุกต์และการนำไปใช้ ส่วนในระยะยาวต้องมีการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู ลดอัตราส่วนครูต่อนักเรียน และลดภาระงานครู เพื่อให้ครูได้มีเวลาอยู่ร่วมกับผู้เรียน อันจะส่งผลให้ครูได้รับรู้ถึงปัญหาและหาวิธีแก้ไข

(2.3) มาตรการเพื่อยกระดับผลการทดสอบ PISA 2025

(2.3.1) **สร้างความตระหนักและความสำคัญ**ของการทดสอบ PISA ให้แก่ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งนี้ สกศ. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะจัดทำคู่มือเตรียมความพร้อมสำหรับการทดสอบ PISA 2025 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานต่อไป

(2.3.2) **สร้างความคุ้นเคย**ในการทำข้อสอบ PISA ให้กับนักเรียนและครู โดยการรณรงค์ให้นักเรียนเข้าร่วมการทดสอบ O-NET, V-NET, NT และ RT ซึ่ง สพฐ. และ สทศ. ได้พัฒนาชุดข้อสอบดังกล่าวให้เน้นการอ่านและการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับ PISA และให้ครูนำผลการทดสอบจากชุดข้อสอบดังกล่าวของนักเรียน มาใช้เป็นแนวทางเพื่อเตรียมความพร้อมนักเรียนสำหรับการทดสอบ PISA 2025

(2.3.3) **สร้างเครือข่ายส่งเสริม ช่วยเหลือ และบูรณาการ**การยกระดับผลการทดสอบ PISA ระหว่างหน่วยงานที่มีสถานศึกษาเข้ารับการทดสอบ PISA ซึ่งเป็นผลมาจากข้อมูลการประชุม ซึ่งพบว่าทุกหน่วยงานที่มีสถานศึกษาเข้ารับการทดสอบ PISA มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้ารับการทดสอบ PISA แต่ความพร้อมและความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มอาชีวศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือการทำงานของทุกสังกัด โดยระดมความช่วยเหลือทั้งจากภาครัฐ เอกชน สถานประกอบการ ประชาสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

(2.3.4) **สรรหากลุ่มโรงเรียนกลุ่มใหม่**เพื่อเข้ารับการทดสอบ PISA เพื่อให้ครอบคลุมความหลากหลายของสถานศึกษา อาทิ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะพิจารณานำโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ วมว. (โครงการห้องเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน โดยการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัย) สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะพิจารณานำวิทยาลัยเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ ร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนเพื่อเข้าร่วมการทดสอบ PISA 2025

(2.3.5) **คัดสรรและกระจายสื่อการเรียนการสอน**ที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวทางการทดสอบ PISA ให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสนุกกับการเรียนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคลังข้อสอบ PISA ของ สพฐ. และ สสวท.

(2.3.6) **จัดทำแผนระดับ 3** ด้านการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยให้เทียบเท่าสากล เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีแผนหรือยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เน้นการยกระดับผลการทดสอบ PISA เป็นการเฉพาะ ทำให้การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ขาดพลัง ขาดความเป็นเอกภาพ ไม่ต่อเนื่องและเป็นระบบ การจัดทำแผนระดับ 3 นี้จะทำให้เกิดการทำงานแบบมุ่งเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทดสอบ PISA 2025

(2.3.7) **เสริมพลังการทำงาน**ผ่านกรรมการสภาการศึกษา ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา รวมทั้งผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ เป็นคณะกรรมการ เป็นกลไกในการทำงานเพื่อให้เกิดการบูรณาการในการทำงานและมีการกำกับติดตามความก้าวหน้าในการทำงานอยู่เสมอ

(2.3.8) **สมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิก OECD** เพื่อนำความรู้ และกรอบแนวคิดที่ทันสมัย ข้อเสนอแนะและคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญของ OECD มาใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษา รวมทั้งสามารถเจรจาต่อรองการเข้ารับการทดสอบ PISA ให้ประเทศไทยมีความพร้อมสูงสุดในการดำเนินการ

(2.3.9) **พัฒนาหลักสูตรการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน**ให้เน้นการพัฒนาทักษะการอ่าน การคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ รองรับและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก มีความยืดหยุ่น และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทุกกลุ่ม

(2.3.10) **พัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา** ให้มีสมรรถนะและทักษะที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน และสามารถวางแผนในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพ

4.2 ภาพรวมของแผนปฏิบัติการ

4.2.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อยกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาสู่ความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล
- 2) เพื่อขับเคลื่อนกลไกในการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะทางการแข่งขันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 3) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพลิกโฉมกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมโลกใหม่ให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก

4.2.2 เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมาย

- 1) ประเทศไทยมีความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาเทียบเท่ามาตรฐานสากล
- 2) ผู้เรียนไทยมีทักษะ และสมรรถนะเทียบเท่ามาตรฐานสากล

ตัวชี้วัด

- 1) ผลการจัดอันดับ IMD ด้านการศึกษาอยู่ในอันดับที่ 40 ภายในปี 2570
- 2) ร้อยละของนักเรียนที่มีสมรรถนะจากการประเมิน PISA ไม่ถึงระดับพื้นฐานของทั้ง 3 วิชา ในแต่ละกลุ่มโรงเรียนลดลงร้อยละ 8 ภายใน ปี 2570

4.3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

ผลจากการศึกษา วิเคราะห์ความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งพัฒนาการจัดและการบริหารการศึกษามากหลายประเด็น เพื่อให้ขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยมีมาตรฐานเทียบเท่าสากล และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล จึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์การดำเนินงาน 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล

การจัดการศึกษาที่เท่าเทียม เป็นธรรม เสมอภาค และไม่มีความเหลื่อมล้ำ ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยของความสามารถทางการแข่งขันของแต่ละประเทศ ดัชนีชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางการแข่งขันมักจะกำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสและการเข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของแต่ละประเทศ อาทิ อัตราการเข้าเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ หรือร้อยละของแรงงานที่จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ การที่แต่ละประเทศมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาน้อย จะสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังประสบปัญหาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอยู่ในหลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างสถานะทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้มิได้กี่ยากจนและเด็กด้อยโอกาสจำนวนมากหลุดออกจากระบบการศึกษา ที่สะท้อนให้เห็นได้จากอัตราการเข้าเรียนที่ลดลงในระดับการศึกษาสูงขึ้น และยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ในเมืองและโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ทางการศึกษา อาทิ คุณภาพการศึกษา การยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากลจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ถือเป็นต้นทางในการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานสากลเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมโลกใหม่

การพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานสากล ถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของทุกประเทศ ดัชนีชี้วัดความสามารถทางการแข่งขันในระดับสากลจึงมีการกำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณภาพการศึกษาหรือคุณภาพของผู้เรียนไว้เสมอ การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศในทุกด้าน เพราะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความสามารถทางการแข่งขันเทียบเท่ากับนานาชาติ

การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะผู้เรียนเป็นแนวการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวโน้มของโลกการทำงานในยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับวุฒิการศึกษาน้อยลง และให้ความสำคัญกับทักษะและความสามารถของบัณฑิตมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากลเป็นประเด็นทางการศึกษาที่ทำนายกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเป็นเวลานาน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากผลการทดสอบ PISA ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษา จะพบว่า ผลการทดสอบ PISA ของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของนักเรียนไทยที่ไม่สามารถแข่งขันกับนักเรียนต่างประเทศในระดับนานาชาติได้ การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานสากลจึงถือเป็นประเด็นเร่งด่วนทางการศึกษาที่ต้องดำเนินการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากร และบูรณาการระบบฐานข้อมูลทางการศึกษาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้ความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา มีอาทิ ระบบนิเวศทางการศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษา และระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา ทั้งนี้ ระบบนิเวศทางการศึกษา อาทิ การมีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและเพียงพอ การมีอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการเรียนการสอน ทรัพยากรทางการศึกษา อาทิ การมีงบประมาณที่เพียงพอในการจัดการศึกษา ระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา อาทิ การมีข้อมูลทางการศึกษาที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันสำหรับการวางแผนทางการศึกษา องค์ประกอบแวดล้อมเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้การพัฒนาการศึกษาทำได้รวดเร็ว และมีโอกาสประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่ควรปล่อยปละละเลย เช่นเดียวกับทั้ง 2 ปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ทรัพยากร และฐานข้อมูลทางการศึกษาของประเทศไทย จะพบว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาพบปัญหาความรุนแรงและความไม่ปลอดภัยเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง งบประมาณด้านการศึกษาของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ขณะที่ระบบฐานข้อมูลทางการศึกษายังไม่มีฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ที่ครอบคลุมข้อมูลทางการศึกษาจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างสมบูรณ์และเป็นปัจจุบัน ทำให้ไม่ทราบสถานการณ์ทางการศึกษาที่แท้จริงซึ่งส่งผลทำให้การวางแผนและจัดทำข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด ตรงประเด็น รวมทั้งไม่สามารถจัดทำข้อมูลที่เป็นตัวชี้วัดของดัชนีต่าง ๆ ได้ครบถ้วน สมบูรณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากร และบูรณาการระบบฐานข้อมูลทางการศึกษาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ จึงเป็นอีกหนึ่งเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานในระดับสากล

การยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของระบบการศึกษาไทยไม่อาจบรรลุผลได้ หากปราศจากระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันการบริหารจัดการการศึกษายังประสบกับข้อจำกัดด้านความซ้ำซ้อนของภารกิจ ระดับการกระจายอำนาจที่ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น การขาดความเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างหน่วยงาน และระบบการติดตามประเมินผลที่ยังไม่เชื่อมโยงกับการปรับปรุงนโยบายอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษาที่มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล จำเป็นต้องมีกลไกการบริหารจัดการที่สามารถบูรณาการทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน มีข้อมูลเชิงประจักษ์รองรับการตัดสินใจ และสามารถปรับตัวได้ต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์นี้จึงมุ่งพัฒนา “ระบบบริหารจัดการการศึกษาทั้งระบบ” ให้เป็นระบบที่ ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล มีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน และยึดผลลัพธ์ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

เน้นการพัฒนา ระบบกำกับ ติดตาม และประเมินผล ที่มีความต่อเนื่อง โปร่งใส และตอบสนองต่อการปรับปรุงนโยบายในทุกระดับ โดยเชื่อมโยงกลไกการบริหารงาน การประเมินผล และการพัฒนาคุณภาพในระดับพื้นที่เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง

รวมถึงการจัดทำ ระบบฐานข้อมูลรายบุคคลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่สามารถสะท้อนสถานะการจัดการศึกษาในแต่ละระดับได้อย่างถูกต้อง โดยเน้นการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (Hard Data) ที่น่าเชื่อถือและวิเคราะห์ได้ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การวางแผนทรัพยากร และการออกแบบมาตรการพัฒนาที่มีความแม่นยำและยืดหยุ่นตามสภาพพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การพัฒนาองค์ความรู้ การสื่อสารสร้างความเข้าใจ และการเสริมพลังภาคส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาสู่มาตรฐานสากล

แม้ประเทศไทยจะดำเนินการปฏิรูปการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง แต่ภาพลักษณ์ของระบบการศึกษายังไม่ได้รับความเชื่อมั่นอย่างเต็มที่จากภาคเอกชน โดยเฉพาะในด้านความพร้อมของผู้เรียนที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานและภาคการผลิตยุคใหม่ อีกทั้งการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคม ยังคงอยู่ในระดับต่ำ ขาดพลังขับเคลื่อนทางสังคมอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

ความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นจากการพัฒนาเชิงโครงสร้างหรือการดำเนินงานทางเทคนิคเพียงลำพัง หากขาด “ความเข้าใจร่วม” ต่อเป้าหมายของประเทศ และ “ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน” ที่เชื่อมั่นในคุณค่าของการศึกษา การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาจึงต้องอาศัยการพัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัย การจัดระบบข้อมูลที่เป็นระบบ และการสื่อสารที่ต่อเนื่องเพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และความไว้วางใจต่อทิศทางการศึกษาในอนาคต

สิ่งที่สำคัญยิ่ง คือ การพัฒนาการศึกษาต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ “งานวิจัย” และ “ข้อมูลหลักฐาน” ที่น่าเชื่อถือ สามารถตอบคำถามว่า “สิ่งใดได้ผล สิ่งใดควรปรับปรุง” ตลอดจนมีระบบ “การประเมิน” ทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ของการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และผลกระทบของโครงการหรือมาตรการต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

4.4 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

เพื่อให้แผนปฏิบัติการด้านการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากลประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีการกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบในประเด็นต่าง ๆ อย่างชัดเจน รวมทั้งมีโครงการและกิจกรรมในการดำเนินการรองรับอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางในการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทยและกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบให้มีความชัดเจน รวมทั้งรวบรวมกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา มาสังเคราะห์เป็นแผนการดำเนินงานเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดตามตารางด้านล่าง ดังนี้

ตารางที่ 8 แผนการดำเนินงาน จำแนกตามยุทธศาสตร์

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล				
1.1) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม และลดความเหลื่อมล้ำ				
(1.1.1) จัดหาอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสมในทุกกระดับ และเพียงพอต่อความต้องการของการดำเนินงาน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณด้านเทคโนโลยีแก่สถานศึกษาให้ครบถ้วนโดยวิธีการสนับสนุนจากส่วนราชการและภาคีเครือข่ายเพื่อรองรับการทำงาน และการจัดการเรียนการสอน	X	X	X	สพฐ. สอศ. สกร. มท. (สธ. กทม.)
(1.1.2) สร้างระบบดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ (National Digital Learning Platform) ที่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพของคนทุกช่วงวัย	X	X	X	สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว.
(1.1.3) พัฒนาและส่งเสริมให้มีแพลตฟอร์มการจัดการเรียนรู้อัจฉริยะ ที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอนที่มีคุณภาพ และการประเมินและพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Personalized learning) สำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร.
(1.1.4) นำ AI มาใช้ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้ตลอดเวลา	X	X	X	สกศ. สพฐ. สอศ. สกร.

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
1.2) ปรับปรุงระบบการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทของสถานศึกษา ให้ทุกสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน				
(1.2.1) ปรับระบบเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวผู้เรียน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และตรงต่อความต้องการ ของผู้เรียน	X	X	X	สทศ. สพฐ. สกร.
(1.2.2) ปรับจำนวนเงินขั้นต้นและจัดสรรให้แก่ สถานศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพ ปัจจุบัน โดยไม่ยึดจำนวนผู้เรียนเป็นหลักเกณฑ์ในการ พิจารณาแต่เพียงอย่างเดียว	X	X	X	สพฐ. สกร.
(1.2.3) จัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับภาระงานและ บริบทเพื่อสร้างและส่งเสริมคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา	X	X	X	สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานสากลเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมโลกใหม่				
2.1) ยกระดับการจัดการศึกษา ตั้งแต่การปรับหลักสูตร ที่เน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นอย่างแท้จริง พัฒนาทักษะกระบวนการคิด ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร และทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมทั้งปรับกระบวนการวัด ประเมินผล ที่ไม่เน้นเพียงวัดจากข้อสอบตามเนื้อหาสาระที่ครูสอน แต่ควรวัดกระบวนการนำความรู้ไปใช้และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงตามระดับการศึกษา				
(2.1.1) พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะด้านการ อ่าน คณิตศาสตร์ การคิดขั้นสูง นวัตกรรม วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีดิจิทัล และภาษาต่างประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขัน เชื่อมโยงสู่อาชีพและการมีงานทำ มีทักษะอาชีพ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร. สสวท. สถาบันอุดมศึกษา มท. (สธ. กทม.)
(2.1.2) การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรักการอ่าน การอ่านออก เขียนได้ มีทักษะการอ่านเพื่อการพัฒนาการคิด อย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทัศนคติใน การใช้ชีวิตแบบเติบโต (Growth Mindset)	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(2.1.3) พัฒนาการทดสอบมาตรฐานระดับชาติ (National Standard Test) ให้เป็นมาตรวัดมาตรฐาน การศึกษาของประเทศ	X	X	X	สทศ.
(2.1.4) การประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา ด้วยระบบ International Joint Accreditation Standards	X	X	X	สมศ.

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
(2.1.5) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อการรับรองคุณภาพสถานศึกษาด้านการอาชีวศึกษา เทียบเคียงกับระดับสากล	X	X	X	สมศ.
(2.1.6) พัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน การออก ข้อสอบ และการประเมินผลนักเรียน โดยใช้แนวทางการ ทดสอบ PISA เป็นฐานในการดำเนินการ	X	X	X	สสวท.
2.2) พัฒนาคู่มือระบบการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่อทุกสถานการณ์ โดยมุ่งเน้นความสำคัญไปสู่ การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถสะท้อนผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง				
(2.2.1) ผลิตและพัฒนาคู่มือให้มีสมรรถนะการจัดการสอน ที่รองรับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	X	X	X	สป.ศธ. (สช. สคบศ.) สพฐ. สอศ. สสวท. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(2.2.2) ผลิตและพัฒนาคู่มือและบุคลากรทางการศึกษา สู่ทักษะแห่งอนาคต	X	X	X	สป.ศธ. (สช. สคบศ.) สพฐ. สอศ. สสวท. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(2.2.3) พัฒนาเส้นทาง ความก้าวหน้าในวิชาชีพของ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	X	X	X	สป.ศธ. (กคศ.)
(2.2.4) พัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้เฉพาะ ด้านทางวิชาชีพทางการศึกษา	X	X	X	คุรุสภา
(2.2.5) ผลิตและพัฒนาคู่มือให้มีศักยภาพในด้านการวัด และประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธี ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล	X	X	X	สป.ศธ. (สคบศ.) สพฐ. สอศ. สสวท. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(2.2.6) พัฒนาคู่มือและบุคลากรอาชีวศึกษารัฐและเอกชน ให้มีสมรรถนะในการจัดการอาชีวศึกษาอย่างมีคุณภาพและ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร.
(2.2.7) พัฒนาทักษะทางภาษาและดิจิทัลให้กับครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน	X	X	X	สป.ศธ. (สช. สคบศ.) สพฐ. สอศ. สกร.

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาระบบนิเวศ ทรัพยากร และบูรณาการระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษาของประเทศ				
3.1) พัฒนาการศึกษเพื่อพัฒนาคนให้มีความสอดคล้องกับตลาดแรงงานและเชื่อมโยงการพัฒนาบัณฑิตสู่การจ้างงาน (Job matching)				
(3.1.1) บูรณาการการศึกษาเพื่อการศึกษาต่อต้านอาชืพ และการประกอบอาชีพหรือการมีงานทำตามความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(3.1.2) พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ อาชืพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศ	X	X	X	สป.ศธ. (สช.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(3.1.3) ขยายและยกระดับคุณภาพการจัดการ อาชีวศึกษาระบบทวิภาคีคุณภาพสูง โดยมุ่งเน้นจำนวนผู้เรียน อาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่เข้าร่วมการ จัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานในระบบทวิภาคี	X	X	X	สอศ.
(3.1.4) ขับเคลื่อนการต่อยอดสมรรถนะวิชาชีพกำลังคน (Up-skilling, Re-skilling, New Skill) ด้วยระบบที่ยืดหยุ่น และหลากหลาย	X	X	X	สอศ. สป.อว. สถาบันอุดมศึกษา
(3.1.5) ฝึกอาชีพและทักษะ เบื้องต้นจากโครงการ ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน และนำความรู้ไปสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่ม และพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน	X	X	X	สกร.
(3.1.6) พัฒนาหลักสูตรอาชีพ ที่สอดคล้องกับสมรรถนะ วิชาชีพ ตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ กรอบมาตรฐานฝีมือ แรงงานแห่งชาติ	X	X	X	สอศ. สกร.
(3.1.7) ส่งเสริมให้เกิดการสะสมหน่วยการเรียนรู้เพื่อ การเทียบโอนและยกระดับการศึกษา ตามกรอบคุณวุฒิ แห่งชาติ รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเทียบโอนหน่วยกิตและ ผลการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (Credit Bank)	X	X	X	สกศ. สป.ศธ (สช.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. สถาบันอุดมศึกษา

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
3.2) พัฒนาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ที่รองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม				
(3.2.1) ออกแบบระบบนิเวศของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และสถานการณ์ปัจจุบัน	X	X	X	สกศ.
(3.2.2) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนและครู มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	X	X	X	สพฐ. สอศ. สป.ศธ. (สช.) สป.อว. สธ. กทม.
(3.2.3) เชื่อมโยงการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย ในรูปแบบ Peer Learning ให้ทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาตนเองอย่างกัลยาณมิตร	X	X	X	สพฐ. สอศ. สป.ศธ. (สช.) สป.อว. สธ. กทม.
(3.2.4) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ AI และระบบฐานข้อมูลร่วม ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้	X	X	X	สกศ.
ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานในระดับสากล				
4.1) พัฒนาระบบบริหารจัดการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการศึกษาทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง				
(4.1.1) เชื่อมโยงระบบประเมินผลระดับชาติ (O-NET) และนานาชาติ (PISA) ให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา	X	X	X	สกศ. สสวท. สทศ.
(4.1.2) ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับปรุงระบบการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และความโปร่งใสในการดำเนินการ	X	X	X	สกศ. สพฐ. สอศ.
(4.1.3) สื่อสารและสร้างความรู้ความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง	X	X	X	สกศ. สพฐ. สอศ.
(4.1.4) มีการจัดทำแผนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ	X	X	X	สกศ.

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
(4.1.5) พัฒนาระบบการรายงานผลการทำงานในรูปแบบ Dash Board เพื่อให้มีข้อมูลที่ใช้ประกอบการตัดสินใจทางนโยบายอย่างเป็นปัจจุบันและทันเหตุการณ์	X	X	X	สทศ. สพฐ. สอศ.
4.2) จัดทำระบบฐานข้อมูลรายบุคคลขนาดใหญ่ (Big data) เพื่อให้มีข้อมูลเชิงปริมาณ (Hard data) ที่สะท้อนการบริหารจัดการศึกษาที่ถูกต้องตามบริบทเชิงพื้นที่				
(4.2.1) พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศของผู้เรียนระดับปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรายบุคคลเป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา รวมทั้งบูรณาการและเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานอื่น เพื่อดูแลและป้องกันไม่ให้ผู้เรียนออกจากระบบการศึกษา	X	X	X	สทศ. สพ.ศธ. (สช. ศทก.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.) สป.ดศ.
(4.2.2) พัฒนาระบบแพลตฟอร์มในการส่งต่อ ติดตาม และค้นหานักเรียน เพื่อช่วยเหลือเด็กตกหล่น เด็กออกกลางคัน ให้กลับสู่ระบบการศึกษา หรือได้รับการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสม	X	X	X	สทศ. สพ.ศธ. (ศทก.) สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.) สป.ดศ.
(4.2.3) บูรณาการข้อมูลและ/หรือเชื่อมโยงฐานข้อมูลกลางด้วยการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์ม เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	X	X	X	สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
ยุทธศาสตร์ที่ 5: การพัฒนาองค์ความรู้ การสื่อสารสร้างความเข้าใจ และการเสริมพลังภาคส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาสู่มาตรฐานสากล				
5.1) การสร้างความเชื่อมั่น ความตระหนัก การรับรู้ และความกระตือรือร้นต่อการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง				
(5.1.1) ส่งเสริมและสร้างความตระหนักให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารเห็นความสำคัญ กระตือรือร้น และเอาใจใส่ในการทดสอบประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ผลการทดสอบต่าง ๆ สะท้อนผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนอย่างแท้จริง	X	X	X	สทศ. สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
(5.1.2) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย และชัดเจน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูล	X	X	X	สกศ.
(5.1.3) จัดทำข้อมูลผลการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ได้รับทราบข้อมูล ใน 4 ประเด็น คือ - การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ที่ตอบสนองต่อความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ - การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตอบสนองความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ - การบริหารจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของภาคธุรกิจ - ทักษะทางภาษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ	X	X	X	สกศ. สพฐ. สอศ. สกร. สป.อว. มท. (สธ. กทม.)
(5.1.4) สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชน แบบเชิงรุก อย่างต่อเนื่อง และมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการศึกษาให้องค์กรหลักของภาคเอกชนรับทราบ และร่วมกันกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษาร่วมกัน อาทิ - สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย - สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย - สมาคมธนาคารไทย	X	X	X	สกศ. สพฐ. สอศ. สป.อว.
5.2) ศึกษา วิเคราะห์ ถอดบทเรียน และสังเคราะห์แนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศไทยในเวทีโลก อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานในการดำเนินงาน				
(5.2.1) รวบรวมข้อมูล และจัดทำฐานข้อมูลทางสถิติที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายในการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันทางการศึกษา เป็นประจำทุกปี	X	X	X	สกศ.
(5.2.2) ถอดบทเรียนความสำเร็จของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน	X	X	X	สกศ.

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2570)			หน่วยงานที่ รับผิดชอบ
	68	69	70	
(5.2.3) ศึกษา และวิเคราะห์ผลการทดสอบและการจัดอันดับทางการศึกษาในเวทีโลกเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น	X	X	X	สทศ.
(5.2.4) จัดประชุมทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลการวิจัยและผลการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นประจำทุกปีให้สาธารณชนได้รับทราบ และต่อยอดการดำเนินการ	X	X	X	สทศ.

